

REBOLUSYONARYO A DYARYO TI UMILI TI AMIANAN A LAUD A LUZON

DANGADANG

OKTUBRE - DISYEMBRE 1999

TAWEN XIII BLG 4

P2.00

IPASA NO MABASA

Ladawan ti Napalabas *Ladawan ti Masakbayan*

Atiddogen ti rebolusyonaryo a pakasaritaan ti umili ti Ilocos ken Kordilyera. Ngem saan nga agleppas daytoy iti umay a tawen 2000. Agtultuloy ti natadem a panangiyuged ti umili ti bumarbara nga armado a rebolusyon iti Ilocos, Kordilyera ken intero a pagilian. Daytoy ti namnamaen tayo a mapasamak kadagiti umay a tawtawen mangrugi iti 2000 ken aginggana't agtultuloy ti kinakurapay, pannakagundaway, ken pannakaidadanes dagiti umili.

Nabannuar a Pakasaritaan

Nagpada a limmaban dagiti umili ti Ilocos ken Kordilyera kontra iti kolonyalismo nga Espanyol. Idiay Ilocos, adda da Diego ken Gabriela Silang, Padre Burgos, ken dadduma pay a bannuar a limmaban kadagiti Espanyol. Ngem iti kamaudianan, nabaelan ti Espanyol nga ipakat ti turay da iti kapatagan babaen ti nakaro a ranggas. Nagduma iti Kordilyera no sadino a napaay ti panggep ti Espanyol gapu iti napinget a dangadang ti umili sadiay.

Idi bintak ti gubat iti baet ti Amerikano ken Pilipino (1899-1902), nagkuyog ti umili ti Ilocos ken Kordilyera a limmaban [kitaen ti artikulo iti panid 4]. Kasta manen idi tiempo ti Hapon (1941-1945), nagtitinnulong ti Ilocos ken Cordillera iti panangiyawat ti gerilya a pannakigubat kontra kadagiti ganggannaet a pasista.

L I N A O N

Partisipasyon ti Ilocos ken Kordilyera iti Gubat a Pilipino-Amerikano	4
Sinno ni Karl Marx ?	10
Umad-adu ken Kumarkaro ti Ranggas Militar	12
Tallo laban iti Duapulo	15
Damdamag ken Adal	17
Ka Dianne	26
Dagiti Paggapuan ti Sakit	28
Manuel	32

Baro-Demokratiko a Rebolusyon iti Ilocos-Kordilyera

Idi 1960s, adda dagiti Ilokano ken Igorot nga estudyante ken propesyunal a nakitipon kadagiti progresibo nga organisasyon kas ti Kabataang Makabayan. Timmipon da iti tignayan a nasyunalismo a sumaksaknap kadagiti eskwelaan ken syudad ti pagilian. Iti tarabay ti kadur-asan a teorya ti Marxismo-Leninismo-Maoismo, naadal da ti galad ti bulok a sistema ti gimong ken kasano a baliwan daytoy.

Idi 1968, naibangon manen ti Partido Komunista ti Pilipinas (PKP). Simmaruno a naibangon ti New People's Army (NPA) idi 1969. Manipud idin, adda dagiti taga-Kordilyera ken Ilocos a narekrut iti PKP ken NPA. Babaen kadagitoy, nanayunan ti baro a dara ken pigsa ti rebolusyonaryo ken naindasigan a dangadang ditoy rehiyon ken dadduma pay a paset ti pagilian.

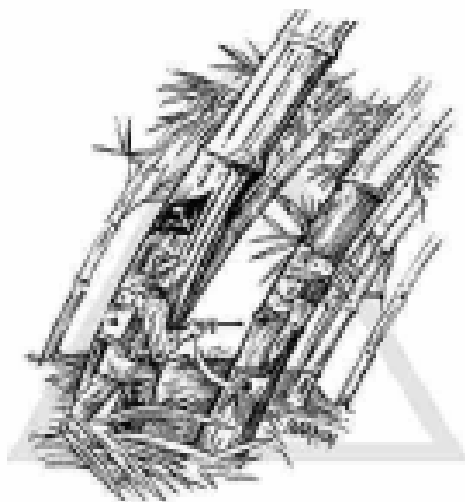
Nagsasaruno a naluktan dagiti sona a gerilya idia Ifugao (1971), Bontoc-Sabangan (1971), La Union (1971), Benguet (1972), Abra (1973), ken maisagsagana ti Ilocos Norte (1972). Nagtitinnulong dagiti kadre ti Ilocos, Kordilyera, ken dadduma pay a lugar iti pananglukat kadagitoy a sona.

Napardas nga immadu ti NPA babaen iti panagsampa ti adu a mannalon. Manmano pay ti armas idi ngem intipon ti umili dagiti induldulin da a tikbong, karbin, garand, *En-field*, *shotgun*, kdp. Ginasut met a kabataan ken estudyante manipud syudad ti timmipon iti NPA. Nabukel ti nairut a panagkaykaysa ti umili ken NPA. Natibker ti takder ken naregta ti umili a nangiwayat ti armado a dangadang, nangipagna ti agraryo a rebolusyon, ken nangibangon ti organisasyon masa ken organo ti bileg pampulitika.

Napinget ti pannakilaban ti umili ti Ilocos ken Kordilyera kontra iti *martial law* nga impakat ti diktadura nga US-Marcos. Iti uneg ti 14 tawen a diktadura, adu ti natiliw ken naparigatan a masa ken rebolusyonaryo a pwersa. Simmuporta dagiti umili iti kapatagan kadagiti dangadang laban iti minas ken logging aglalo ta maapektaran met laeng ti kapatagan iti polusyon manipud minas ken layus nga ibunga ti pannakakalbo dagiti bantay. Kadagiti minas, agkukuyog dagiti mangmangged ti

kabambantayan ken kapatagan iti panangilaban kadagiti kalintegan. Idi 1982, napardas a limmawa iti 14 a munisipalidad ti nabukel a sona a gerilya iti Ilocos Sur. Kadagiti sentrong bayan ti rehiyon nga Ilocos, nabukel dagiti timpuyog ti mannalon ti tabako, pagay ken bawang.

Idi 1987-1990, amin a prubinsya ti Ilocos ken Kordilyera ket sinakup ti gil-ayab ti armado a dangadang. Kagiddan dagiti dadakkel a balligi iti tay-ak ti pulitika, militar, ekonomya, ken kultura, adda met dagiti kamali ken nagkapuyan. Nagturong daytoy iti panagsuwek ti rebolusyonaryo a tignayan. Idi 1992, nagrugi a maiwayat ti tignayan ti panagilinteg. Napasingkeda manen dagiti batayan a prinsipyo.

Iti agdama, pumigpigsa manen ti rebolusyonaryo a tignayan ditoy rehiyon tayo nga Ilocos ken Kordilyera ken iti dadduma pay a sulit ti pagilian. Adu ti nagtalinaed a lider, kadre ken umili a mangitultuloy ti panagrebolusyon. Adu met ti baro a pwersa a tumiptipon.

Tawid tayo ti naririmat a balligi iti pakasaritaan. Numan pay napnuan met daytoy ti lua, pannakapaay, ken nadadagsen a sakripisyo, agserbi dagitoy kas nabaknang a lakasa ti adadal a saan a malipatan. Iti tengnga ti pudot dagiti labanan iti baet ti marigrigat ken babaknang a dasig, timmaud dagiti bannuar ti rebolusyon a pagwadan ken inspirasyon iti panangitultuloy tayo ti rebolusyon iti sumrek a maika-21 a siglo.

Kasasaad iti Napalabas a Tawen

Iti tawen 1999, sinango ken linabanan tayo ti adu a panangalallilaw ken nararanggas nga atake ti kabusor kas ti sumaganad:

- * manangagaw ken managperdi a programa ken proyekto kas ti San Roque Dam, imperyalista a minas, dadakkel a barko a pangkalap (*trawler*), kdp.
- * manangallilaw a linteg ken programa kas ti IPRA, NIPAS, CALT-CADT, RA 7171, IRA, CLOA, bogus a reporma iti daga, kdp.
- * militarisasyon ken ranggas militar, rekrutment ken panagipakat ti CAFGU, pananglipit iti kalintegan dagiti mangmangged, mannalon, mangngalap, nakurapay-

iti-syudad, estudyante ken kababaihan, gandat nga ipakat ti *warrantless arrest* ken *National ID system*.

- * manangallilaw a proyekto ken grupo kas ti CHARM, CECAP, CPLA-CBAD, KBC, CCAGG, PATDA, kdp.
- * nababa a sweldo, kankanayon a panangngato ti presyo ti langis, gasolina, ken gagatangan.
- * Visiting Forces Agreement (VFA)
- * kdp.

Kadagiti naiwayat a dangadang, naipakita ti umili a lumawlaw ken pumigpisa ti tignayan. Babaen iti dangadang, mapampanday ken matentenneb ti umili para iti ngumatngato ken umir-irteng pay a tukad ti dangadang. Naipakita ti umili nga iti sango ti anya man a panangparigat ken pananglipit ti turay, saan a kabaelan ti kabusor nga iddepen ti gil-ayab ti rebolusyon. Sadino man nga ayan ti panangidadanes, adda pannakilaban. Ken pannakilaban ti tulbek iti wayaway.

Nairteng ti Labanan iti Masakbayan

Iti tawen 2000 ken labes na, anya ti manamnama tayo manipud iti guberno nga Estrada ken dagiti amo na nga imperyalista, apo't daga, ken kumprador burgesya? Namnamaen tayo a di agsardeng ti panangipakat da ti amin a taktika tapno nakarkaro pay a gundawayan, idadanes, ken ilumlom dagiti umili ti Ilocos, Kordilyera, ken amin a Pilipino iti nakarkaro a rigat.

Agtultuloy a padasen ti Lepanto Consolidated Mining Co. a buraken ti nainkalintegan a pannakilaban dagiti umili ti Bulalacao ken Colalo idia Mankayan. Agtultuloy ti San Roque dam a mangpapanaw ken mangdadael iti pagnaedan ken pagbiagan dagiti umili ti Dalupirip, Itogon ken San Manuel, Pangasinan. Agsagsagana a rumaut dagiti imperyalista a minas ti Newcrest ken Newmont idia Pamusilon-Banao, Balbalan,

Kalinga, ken dadduma pay a lugar. Agtalinaed ken manayonan pay dagiti linteg ken plano iti panangagaw ti daga ken panagburak kadagiti ili ti Kordilyera. Di agsardeng ti pananggundaway dagiti baro-a-tipo nga apo't daga, *trading centers*, ken PATDA kadagiti mannalon ti tabako iti Ilocos.

Sumagmamano laeng dagitoy a buya ti panangirurumen ti agdama a turay. Ti kumarkaro a krisis pang-ekonomya ken pampulitika nga aramid met laeng ti rehimen nga US-Estrada ket manamnama a kumarkaro. Namnamaen tayo nga ipakat da ti narungrungsot pay a pasista nga atake kadatayo babaen ti *Oplan Makabayan* – baro a nagan, ngem daan ken siguden a napaay a taktika ti kontra-isurhensya. Daytoy nga oplan ti militar, kakuyog dagiti napeklan a kontra-rebolusyonaryo a pulitiko kadagiti probinsya ken munispyo, ti mangiyeg manen ti gulo. Panggep da a paglalabanen ti umili kontra umili.

Ngarud, isaganaan tayo amin dagitoy. Patibkeren ti intar tayo, palawaen pay ti tignayan, ken papigsaen ti NPA tapno ipalak-am tayo met ti napipigsa a bira laban iti rehimen. Iti sidong ti PKP ken iti bileg ti NPA, mabaelan tayo a makiranget iti anya man nga isango ti kabusor. Di tayo agsardeng inggana maibangon ti gimong nga awanen panaggundaway, agbiag a narang-ay nga awan panagpaidam, ken kapyia nga awanen panangidadanes.

“Itagbat mo iti bato!” Kastoy ti pangngeddeng ti umili. Saan tayo nga ikkan ti talna ken naimas a panagturog dagiti dasig ken turay a mananggundaway ken manangidadanes. ☆

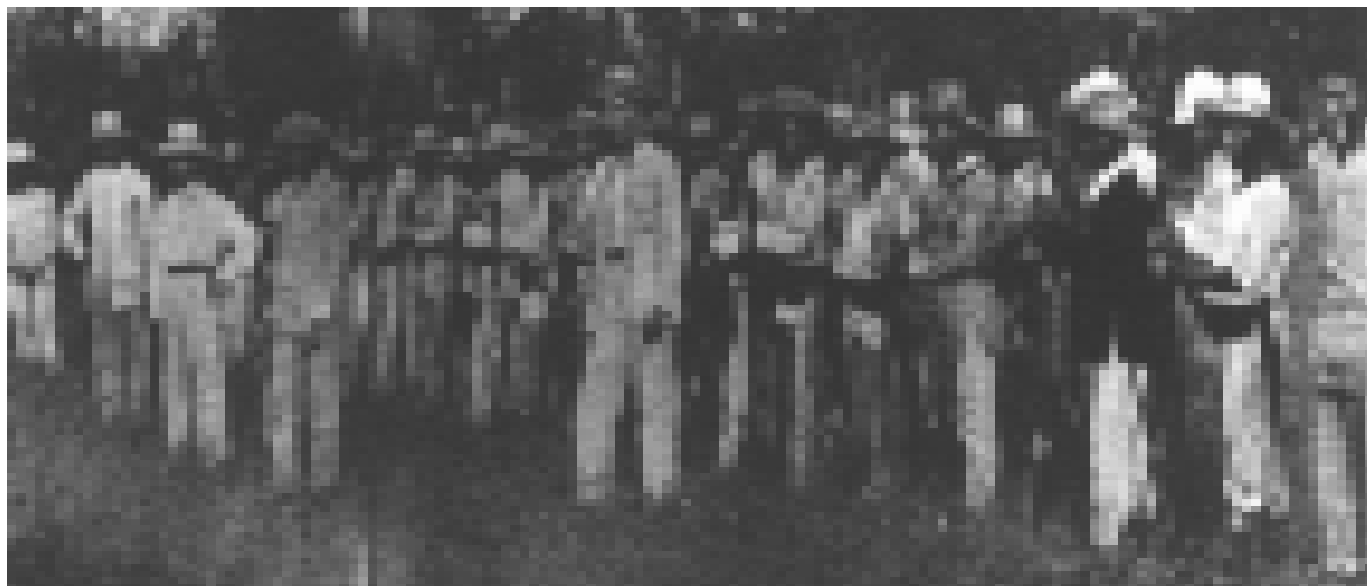
DANGADANG

Ti **DANGADANG** ket rebolusyonaryo a dyaryo tayo a rummuar kada tallo a bulan iti tarabay ti Partido Komunista ti Pilipinas (PKP). Dawaten mi nga ipatulod yo dagiti damdamag, komentaryo, kanta, iskit, daniw, drowing, ken dadduma pay a kayat yo a maipablaak. Kasta met a silulukat kami kadagiti dillaw, obserbasyon, ken singasing yo maipanggep kadagiti naisurat ditoy **DANGADANG**.

Pagtitinnulongan tayo a padur-asen ti rebolusyonaryo a dyaryo tayo.

Ti dua a piso a presyo ti **DANGADANG** ket bassit a boluntaryo a donasyon tapno masuportaran ti agtultuloy a panagruar ti dyaryo tayo.

Partisipasyon ti Ilocos ken Kordilyera iti Gubat a Pilipino-Amerikano, 1899-1901

Bargeyn! Bargeyn! \$2.50 kada Pilipino! \$0.67 kada ektarya ti daga! Daytoy ti linaon ti Tulagan ti Espanya ken US idi Disyembre 10, 1898 idia Paris. Gatangen ti US iti \$20 milyon ti Pilipinas nga addaan kadagaan a 300,000 kilometro kwadrado ken populasyon idi a walo a milyon. Limmaban ti umili a Pilipino. Di da kayat a mailako kadagiti Amerikano.

Pebrero 4, 1899, rabii, nagrugi ti putukan. Pinaltugan ken minasaker dagiti soldado nga Amerikano dagiti Pilipino idia Sta. Mesa, Manila iti panangidaulo ni Lieutenant General Arthur MacArthur, tatang ni General Douglas MacArthur. Nagsasaruno dagiti atake ti Amerikano – isu’t rugi ti Gubat a Pilipino-Amerikano. Agarup 600,000 a Pilipino ti natay ditoy Luzon iti uneg laeng ti dua a tawen. Agarup 20,000 a soldado a Pilipino ti natay. Kaaduan ditoy ket umili a mannalon – babbai, ubbing, babbaket ken lallakay a minasaker, dinusa, ken linipit dagiti Amerikano.

Idia Mindanao, 100,000 a Muslim ti pinatay dagiti Amerikano manipud 1903 inggana 1913. Awan kapada ti ranggas dagiti Amerikano. Ti patakaran da kadagiti mannakigubat a Pilipino a matiliw wenno masugatan: saanen nga ibalud no di ket direktso

a patayen. Ti patakaran da kadagiti sibilyan: amin nga agtawen ti sangapulo ken nasurok pay ket mapapatay. Nasaknap ti panagmasaker da kadagiti inosente a sibilyan. Iti ima dagiti Amerikano, sinagrap ti umili a Pilipino ti tortyur ken pannakapapatay babaen ti pannakapuor, pannakaputed kadagiti paset ti bagí, pannakaigalut, ken *water cure*. Adu ti nabugbog, na-reyp, ken dadduma pay a klase ti abuso. Dagiti makan ket makumpiska kadagiti tsekpoynt.

Ngem apay nga iti agdama, ti malaglagip tayo kadagiti Amerikano ket ti insangpet da a tsokolate, de-lata, kendi, ken ti bado nga Amerikano? Apay a daydayawen tayo ti panagsangpet da ditoy?

Nabayag a nalipatan ti umili dagiti pasamak idi 1899 inggana 1902 – ti panagkolonya ti US iti Pilipinas tapno gamgamen ti kinabaknang ken naata a materyales para iti pabrika da; gundawayan ti adu ken nalaka a pigsa’t tegged dagiti Pilipino, ken itambak dagiti produkto da ditoy. Iti ababa a sarita, panagkolonya ken panaggundaway ti panggep ti US, saan a panagtulong. Masapul ngarud a sublian ken lagipen tayo dagiti napasamak iti pakasaritaan ti Pilipinas, nangruna iti Ilocos ken Kordilyera idi a panawen.

Panagtipon ti pwersa ti Ilokos ken Kordilyera

Ti kabambantayan ti Amianan a Luzon ket nagnaedan dagiti rebolusyonaryo a pwersa. Nagtitinnulong dagiti Ilokano ken nailian a minorya ti Kordilyera iti panaglaban kadagiti Amerikano. Nakilaok ti Kordilyera iti panangsalaknib iti pagilian a Pilipinas laban kadagiti Amerikano.

Idiay Ilocos, nabannuar a limmaban dagiti Ilokano iti panagraut ti kolonyalista. Gerilya a pannakigubat ti inusar da a wagas – panagtiliw, panagtambang, ken “amigos” (nagpammarang a sibilyan dagiti rebolusyonaryo a pwersa tapno iyaw-awan dagiti Amerikano). Inusar dagiti Igorot ti nainsigudan nga armas kas ti gayang, buneng, kdp. Nagaramid da met ti palab-og kas ti bitu, balais, suga, kdp. Namaksimisa da ti tereyn ti Kordilyera para iti panangiwayat ti pannakigubat a gerilya.

Isabelo Abaya

malipatan dagiti Ilokano dagiti “anak ti diablo” nga Amerikano a nangawit ti bangkay ni Abaya idiay plaza no sadinno a sakbay a naitabon ket imbilag da pay idiay kainitan tapno laisen ken irurumen.

Ni Padre Gregorio Aglipay a naawagan a “rebelde a padi” ket indulin na ti sutana na (bado ti padi) ken nagbalin a gerilya, kadwa dagiti mannalon iti abagatan a Laoag. Imbangon ken inusar na ti “rebolusyonaryo a simbaan” iti panaglaban kadagiti

Amerikano. Idi 1902, imbangon na ti *Iglesia Filipina Independiente*.

No pay saan nga Ilokano, ni Colonel Manuel Tinio a taga-Nueva Ecija ket nangidaulo iti uppat a batalyon a naawagan a *Brigada Ilocano* a nagtignay idiay Ilocos ken paset ti **K o r d i l y e r a**.

Kangrunaan a sinalakniban da ti baybay ti Ilocos. Ngem idi maala daytoy dagiti Amerikano, ti 120 a lallaki a nabati manipud iti uppat a batalyon ken immatras idiay Abra. Ditoy da a nagtambang ken nagraut kadagiti kampo ti kabusor. Idiay baryo Tablac, Batiotin, ken Pinal, mano a gasut nga Amerikano ti gistay naibus. Dagiti Tinggian iti Lacub ken Lagayan ket nangipatulid ti dadakkel a bato ken nagaramid ti palab-og a kayo idiay pagdalan dagiti Amerikano. Bimmayag ti maysa ken kagudua a tawen ti pannakilaban da ditoy a lugar. Naibangon met ti dadduma pay a grupo kas ti *Sandataban* wenno *bolo companies* ken milisya a pangsuporta kadagiti gerilya.

Mabigbigbig a bannuar dagitoy a nangidaulo, ngem nangnangruna kadakuada ket rumbeng a bigbigen tayo ti kinabannuar ti masa a mannalon a limmaban ken nangibuwis ti biag da tapno labanan ti panagsakup ti ganggannaet.

Narigatan dagiti Amerikano a

Padre Gregorio Aglipay

Colonel Manuel Tinio

sakupen ti Kordilyera. Nasaknap ti panaglaban dagiti nailian a minorya. Idi immabante dagiti Amerikano idia Ifugao, Bontoc, ken Kalinga, limmaban dagiti mannakigubat ti ili babaen ti armas da a gayang ken buneng, nasabidongan a suga, dadakkel a bato a naipatulid kadagiti kalaban, kdp. Idia Kiang, tinambangan da dagiti Amerikano. Idia Duit, Kiang, dinadael dagiti lokal a mannakigubat ti pasilidad iti komunikasyon dagiti Amerikano.

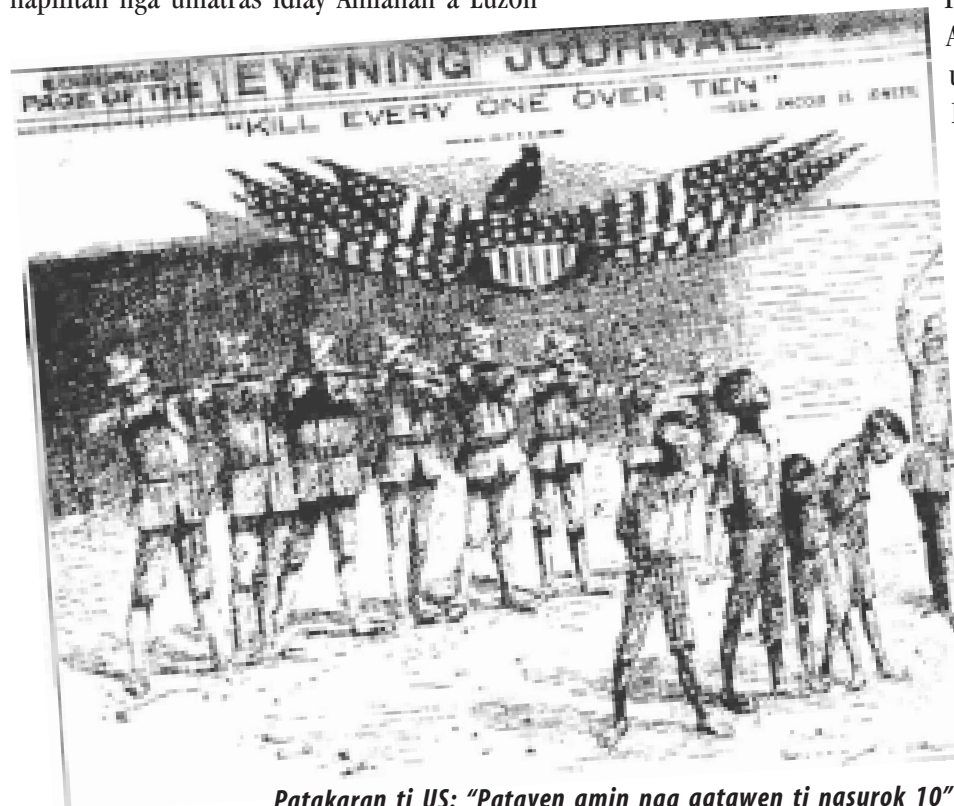

Nagpalitrato dagiti Amerikano a soldado bayat a parparigaten da ti maysa a Pilipino

Indauluan met da Juan Cariño, Mateo Carantes, ken Magastino Laruan ti pannakilaban idia Benguet. Nakaibangon da idin ti rebolusyonaryo a guberno iti Benguet ken ni Cariño ti nagbalin a gobernador. Nagleppas idi Enero 1900 ti labanan idia Benguet idi natiliw da Cariño, Carantes, ken Laruan, maibilang ni Pedro Paterno, maysa nga ilustrado a taga-patag a naglemmeng iti Kordilyera. Ti panagalsa met idia Abra ket naggibus idi 1901 idi naabak ti *Brigada Ilocano* ken simmuko ni Tinio.

Ti guberno ni Aguinaldo a naibangon idi Enero 23, 1899 ket napilitan nga umatras idia Amianan a Luzon

kalpasan ti panagbettak ti Gubat a Pilipino-Amerikano. Idi immatras da Aguinaldo idia Kordilyera, adda dagiti komunidad a timmulong ngem adda met dagiti nagpatalaw kadakuada. Napatalaw da gapu iti saan a nasayaat a pannakilangen ken diskriminasyon ti bungoy ni Aguinaldo kadagiti nailian a minorya ken gapu iti ugali ti sumagmamano a komunidad a saan nga agpastrek ti ganggannaet. Nagtutrong da idia Isabela no sadinno a simmuko ni Aguinaldo ken nakikumplot kadagiti Amerikano idi Marso 23, 1901.

Patakaran ti US: "Patayen amin nga agtawen ti nasurok 10"

Iti dadduma pay a lugar, nangruna idia Apayao, nagtutuloy ti pannakilaban ti umili. Napinget ti pannakilaban dagiti Isneg idia Apayao isu a ti gobernador ti Cagayan ket nagsingasing a patayen laengen inggana maibus ti intero a populasyon dagiti Isneg tapno masukatan ti "natutulnog" a tattao. Intutuloy dagiti Isneg ti panaglaban inggana iti maudi a labanan idia Wage idi 1913 no sadinno a naabak da. Ditoy laeng a makuna a nakumpleto dagiti Amerikano ti panagsakup da iti Kordilyera.

Panagkolonya ti Amerikano iti Kordilyera

Naserrek ken nasakup dagiti Amerikano ti intero a Kordilyera, banag a saan a nagun-od dagiti Espanyol. Kasano nga inyaramid

daytoy dagiti Amerikano? Naggiddan nga inusar da ti ranggas ken panangallilaw. dagitoy.

Ranggas

Gubat ken kontra-rebolusyonaryo a ranggas ti kangrunaan nga inusar dagiti Amerikano tapno rebbeken ti daan a rebolusyon a Pilipino. Nakaro a pasismo ti inusar da kadagiti lugar a napinget ti panagsupyat ti umili.

Idiay Apayao ken Kalinga, pinuoran da dagiti balbalay ken talon, inala da dagiti dinguen, pinatalaw da ti umili, ken imparit da a maitakder manen dagiti balbalay a nadadael. Imbalud ken nadusa dagiti saan a mangbigbig iti turay ti Amerikano. Maysa a tinyente ti US Army ti nangpaltog iti dua a kargador na gapu laeng ta nabannog dan iti panagbagkat ti nadadagsen a karga ken kayat da ti aginana. Idiay Abra, pinuoran dagiti Amerikano ti baryo ti Pilar, Batiotin, Sappaac, ken Bipcan. Inala ken dinadael da amin a tagikua ti masa – pagay ken dadduma pay a makan – inggana nagkurang ti suplay ti makan iti intero a probinsya. Panangrames met kadagiti babbai nga Ibaloy ti inaramid dagiti soldado ti Coy 1 ti 48th Infantry iti panangidaulo ni Capt. John Buck.

Kadagiti lugar a “napatalna” dan, nangipakat da kadagiti linteg tapno saan a lumaban dagiti umili:

- * Maiparit ti agawit ti saan a lisensyado a gayang ken dadduma pay nga armas.
- * Maiparit dagiti sumagmamano a nainsigudan nga ugali.
- * Maiparit ti agbiyahe no awan pammalubos ti Amerikano.
- * I-report kadagiti Amerikano no adda baro a tao iti lugar.

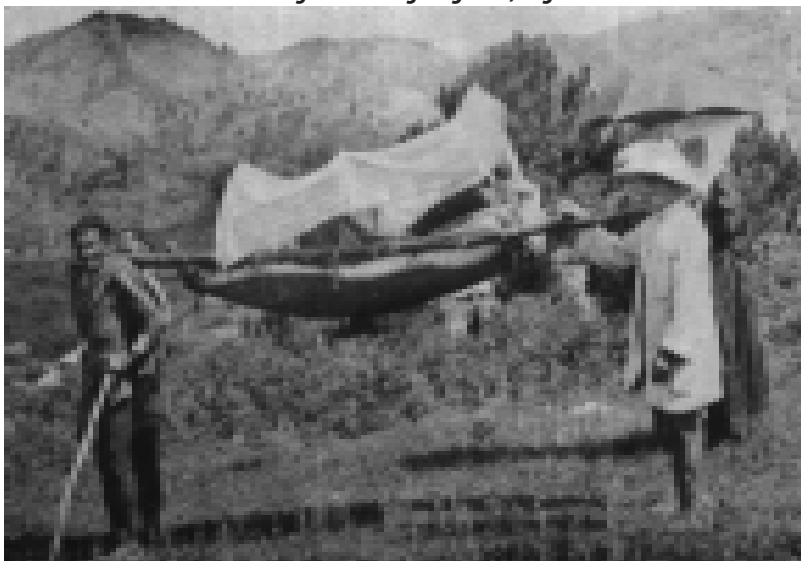
Nangipatakder dagiti Amerikano ti detatsment ken nagpatrolya ti konstabularya tapno napardas ti komunikasyon ken panagtiktik kadagiti komunidad, kas idiay Payawan, Kiangnan, Banaue, Ayangan idiay Ifugao, Lubuagan, Kalinga, Bontoc ken Kabugao.

Inusar met dagiti Amerikano ti taktika a “manggudua tapno iturayan” (*divide and rule*). Nakialyado dagiti Amerikano iti sumagmamano nga ili tapno labanan ti dadduma pay nga ili. Kas pangarigan, kinaalyado da ti Sabangan kontra iti Hapao, Bontoc laban iti Talubin, Kiangnan kontra iti Nagacadan, ken Banaue kontra iti Kababuyan. Ginundawayan da ti risiris ken gubat dagiti tribu wenno ili tapno agpada a makontrol da

Dagiti Amerikano ti nangbukel kadagiti umuna a yunit ti PC (*Philippine Constabulary*), aggapu kadagiti lokal a mannakigubat. Dagitoy ti nagbalin a babaunen da iti panagpatrolya, operasyon, ken dadduma pay a mandar.

Tapno pagsinaen dagiti umili ti Kordilyera ken Ilocos, impasaknap dagiti Amerikano ti tsismis a dagiti “Kristiyano” iti patag ket manggungundaway kadagiti “pagano” nga Igorot.

Cargadores nga Igorot, agaw-awit ti Amerikano

Lt. Gov. Walter Franklin Hale alyas Sapao

Dagiti Ilokano ket agtaktakaw kano ti nuang, kabalyo, ken mulmula ti Igorot. Ngem daytoy ket ulbod ken pambar da laeng tapno maisina ti Kordilyera, paruaren a dagiti Amerikano ti tagasalaknib kadagiti Igorot tapno isuda ti mapili kas upisyal ti gubyrno, ken mabukodan da ti kinabaknang ti Kordilyera, aglalo ti balitok.

Immuna a PC iti Kordilyera, nakabaag

Kagiddan ti ranggas, inusar dagiti Amerikano ti wagas a “natalna ngem makasabidong.”

Gubyrno ken Linteg

Nadumaduma met a wagas a managallukoy ti inusar dagiti Amerikano. Dagiti lokal a babaknang, nangruna dagiti simmuko, ket impwesto da kas upisyales iti lokal a gubyrno. Ngem nagtalinaed a kontrolado dagiti Amerikano ti gubyrno ken kangrunaan a pwesto uray kadagiti probinsya, kas pangarigan, da Lieutenant Governor Jeff Gallman iti Ifugao ken ni Lt. Gov. Walter Franklin Hale “Sapao” idia Kalinga. Babaen kadakuada nakonsolida ti turay ti Amerikano iti Kordilyera ken

nalaklaka dan a gangamen ti kinabaknang ditoy.

Nangideklara dagiti Amerikano ti linlinteg a manggamgam iti daga ken kinabaknang dagiti nailian a minorya. Maysa ditoy ti *Linteg ti Reistrasyon ti Daga* idi 1902. Dagiti Ibaloy ti Benguet ti immuna a naagawan ti daga nga ansestral. Babaen daytoy a linteg, kasapulan ti titulo (*Torren's Title*) iti amin a daga kas pammaneknek ti panagtagikua. No awan ti titulo daytoy ket maideklara a daga a publiko a tagikuaen ti estado nga Amerikano. Gistay amin a daga iti Kordilyera ket tinagikua ti kolonyal a gubyrno. Sumagmamano laeng kadagiti lokal a baknang a makaammo iti proseso ti nakapatitulo ti daga da. Ngem naagaw latta ti Amerikano uray dagiti natitulan a daga, kas ti daga da Cariño ken Carantes.

Ubbing nga Igorot a sinuruan ti Amerikano ti ganggannaet a sala

Idi 1905, naideklara ti Linteg iti Panagminas. Babaen daytoy, nailukat dagiti daga para iti panagatang ken panagminas dagiti Amerikano. Inagaw da kadagiti Ibaloy dagiti minas idia Itogon ken dadduma pay a lugar ken impatakder da ti dadakkel a kumpanya ti minas.

Gapu iti gandat da a gangamen ti dadduma pay a kinabaknang ti Kordilyera, nagpaaramid dagiti Amerikano ti adu a kalsada. Dagiti nailian a minorya ket napwersa nga agaramid ti kalsada a nagserbi a buwis da kadagiti Amerikano. Idia Mainit, Bontoc palpaltugan wenno pupuoran dagiti Amerikano dagiti balay no saan nga agaramid ti kalsada dagiti umili. Dagiti kalsada ket nangpapardas ti panagserrek dagiti produkto a lako ti Amerikano, nangpalaka ti pannakaibiyahen ti balitok ken troso, ken nangpairut ti pulitiko-militar a kontrol da iti Kordilyera. Gapu daytoy, nagrugi ti innot a pannakaburak ti ekonomya a nakasanggir-iti-bukod-a-kabaelan ken nasukatan ti ekonomya a nakabatay iti kwarta wenno panagatang.

Panaglaok ti nainsigudan ken ganggannaet a kultura

Edukasyon

Epektibo nga inusar dagiti Amerikano ti edukasyon tapno malipatan ti umili ti pudno a pakasaritaan. Daytoy ti gapu a nalipatan dagiti ranggas ken abuso ti Amerikano, nalipatan dagiti nabannuar a dangadang ti umili. Nasukatan dagitoy ti “kinalaing ken kinasayaat” ti Amerikano. Pakasaritaan ti Amerika ti insuro da tapno malipatan ti umili dagiti bannuar a natay iti ima dagiti mannakop nga Amerikano. Impasagepsep da iti panunot dagiti estudyante a ti Pilipino ket nababa ken nakapsut bayat a ti Amerikano ket nadurdur-as ken nangatngato. Babaen ti kolonyal nga edukasyon, ti umili ket naaddaan ti “moderno nga hilig iti Amerikano” wenna baro a panaggusto kadagiti produkto nga imported.

Idi 1901, walo nga eskwelaan nga elementarya ti naitakder iti Kordilyera. Dagiti soldados nga Amerikano (*Thomasites*) ti immuna a nagbalin a titser. Inkapilitan ti panagserrek iti eskwelaan. Dagiti ubbing ket mamulta wenna mabaut no aglangan. Adda dagiti naipatakder a dormitoryo a pagnaedan. Dito met a nagrugi ti nakakatkatawa para iti Amerikano nga itsura ti Igorot – naka-Amerikana ngem nakabaag.

Relihiyon

“Idi damo, kukua tayo ti balitok ken kukua ti Amerikano ti biblia. Iti kamaudian, kukua tayo ti biblia, ngem adda kanyadan ti balitok.”

Inusar dagiti Amerikano ti relihiyon tapno agbalin a pasibo ti umili ken tumungpal kadagiti ibaga ti Amerikano. Nakastrek ti Kristiyanismo a Protestante babaen kadagiti misyonaryo a naiwaras iti nadumaduma a lugar ti Kordilyera.

Saan a dagus a nagtalek dagiti misyonaryo kadagiti nailian a minoritya. Iti likod ti krus, nakasagana latta ti espada. Maysa a pagarigan ni Padre Staunton idiay Sagada, Mountain Province nga agilemlemmeng ti rebolber iti sutana na ken addaan ti direkta a linya ti telepono iti PC.

Suma

Nagballigi dagiti Amerikano iti panagkolonya iti Pilipinas. Nadumaduma a pamuspusan ti inusar da – ranggas militar, gubyerno, linlinteg, edukasyon, ken relihiyon.

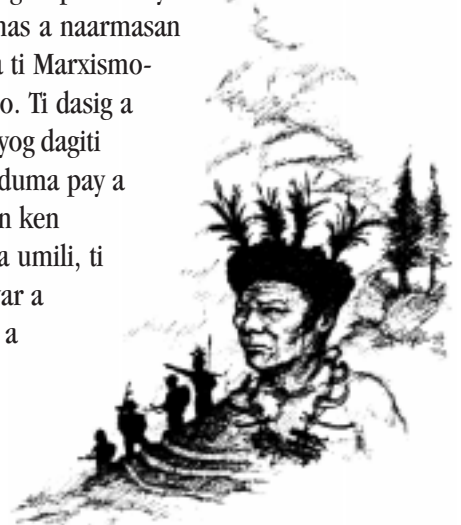
Ti daan ken burges a rebolusyon nga indaluan ni Aguinaldo ket napaay ken simmuko. Dagiti laeng masa nga anak ling-et ti nangitultuloy iti panaglapan, ngem saan a solido dagitoy no di ket nasina-sina. Awan pay ti nadur-as a teorya a mangtarabay iti dangadang da.

Itatta, 100 a tawen kalpasan ti panagbettak ti Gubat a Pilipino-Amerikano, kontrolado datayo pay laeng ti US. Us-usaren da dagiti aso-aso a turay iti panangipitungpal ti diktat da. Us-usaren da latta dagiti daan a taktika – ranggas ken panangallilaw – ngem iti baro a porma. Kas pangarigan, agtultuloy a maus-usar ti linteg tapno maagaw ti daga ken kinabaknang – Mining Act, CALT/CADT, programa iti turismo, logging, dam, kdp. Agtultuloy ti kolonyal a linaon ken wagas ti edukasyon. Agtultuloy a maus-usar ti relihiyon a pangallilaw aglalo dagiti baro a sekta ken kulto. Agtultuloy a maus-usar ti militar nga agserbi iti interes ti imperyalista. Agtultuloy ti panagserrek dagiti imperyalista a produkto. Ken adu pay.

Iti bangir na, ti masa nga anak ling-et ket agtultuloy a lumablapan. Ngem itatta, ti panaglapan ti umili ket idadauluan ti dasig a proletaryado babaen ti Partido Komunista ti Pilipinas a naarmasan ti nadur-as a teorya ti Marxismo-Leninismo-Maoismo. Ti dasig a proletaryado, kakuyog dagiti mannalon ken dadduma pay a magunggundawayan ken maidaddadanes nga umili, ti mangpugsat iti kawar a sangagasut a tawen a mangbekbekkel, ken saan to a palubusan nga agsubli. ☆

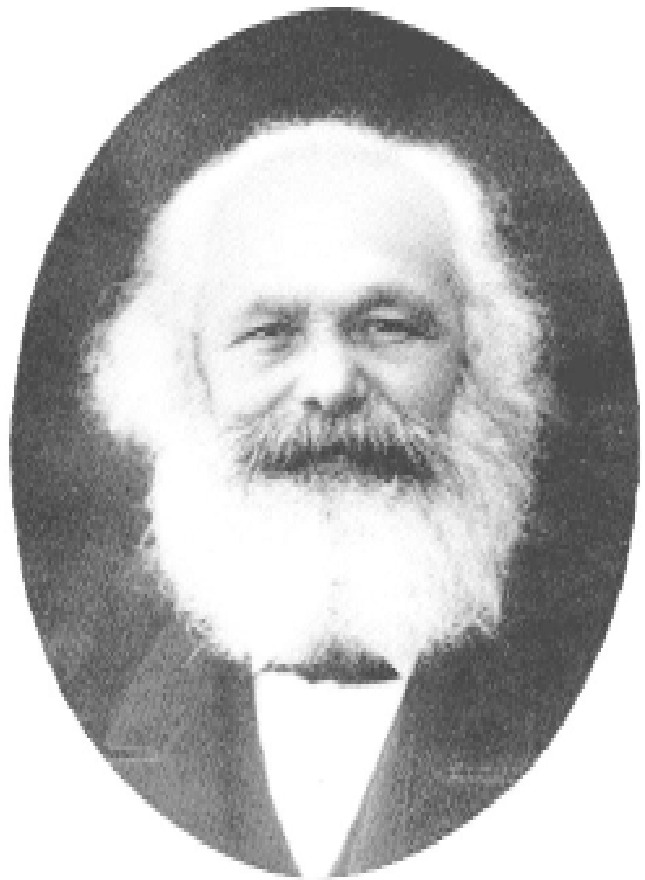

Amerikano a mangipasasikat ti baro a teknolohiya kadagiti Igorot

---

Sinno ni KARL MARX?

Nagan: **Karl Marx**

Naiyanak idi: **Mayo 5, 1818**

Nakayanakan: **Trier, Germany**

Idi umuna a panawen idiy Europa, idi awan pay ti kuryente iti lubong, adda dagiti mangmanged a ti trabaho da ket sindian ti silaw kadagiti kalsada iti syudad no rumabii. Gapu kadakuada, masurotan ti tattao ti husto a dalan agturong iti papanan da.

Kasla kasdiay met ni Karl Marx kadagiti maiwaywayat a rebolusyonaryo a tignayan iti intero a lubong, agraman ditoy Pilipinas. Ni Marx ti nangbukel kadagiti batayan a prinsipyo nga agserserbi kas silaw iti dangadang ti dasig a mangmanged ken umili ti sangalubongan para iti wayawaya manipud iti amin a klase a panangidadanes ken panaggundaway.

Naiyanak ni Karl Marx idi Mayo 5, 1818 idiy Trier, Germany. Naggapu iti pamilya nga addaan kabaelan. Nagturpos ti abogasya, pilosopiya, ken *history* idiy Unibersidad ti Berlin. Bayat nga agis-iskwela, namulat isuna iti napalalo a panaggundaway dagiti kapitalista kadagiti mangmanged.

Idi agtawen ti 23, kayat na koma nga agisuro iti unibersidad ngem saan a naawat gapu iti progresibo a kapanunotan ken prinsipyo na. Isu a nagbalin isuna a mannurat - propagandista iti maysa a dyaryo a mangisaksaknap kadagiti demokratiko

ken rebolusyonaryo nga ideya.

Iti dyaryo, imbutaktak ken sinupyat ni Marx ti bulok a sistema idi. Gapu ditoy, namin-ano a linipit ti gubyrno isuna. Napilitan nga immikkat ni Marx, inggana nagserra ti opisina ti dyaryo idi Marso 1843. Idi met laeng 1843, inasawa ni Marx ti nobya na ti pito a tawen - ni Jenny von Westphalen, anak ti maysa a baknang. Naaddaan da ti pito nga anak.

Idiy Paris, France, intuloy na ti panagsurat ken panangipablaak ti rebolusyonaryo a dyaryo. Gapu ditoy, pinapanaw manen iti gubyrno isuna ken ti pamilya na.

Idi 1844, nagbalin a sosyalista ni Marx babaen ti agtultuloy a panagadal ken panagsukisok. Naam-ammo na ni Frederick Engels a nagbalin a nadungngo a gayyem ken kadwa na iti panagrebolusyon.

Nauneg nga inadal ken sinukisok ni Marx ti amin a tay-ak ti kaammuan: syensya, pilosopiya, pakasaritaan ti lubong, pulitikal nga ekonomya, linteg, kdp. Amin a panawen ni Marx ken napan iti panagsukisok, panagsurat, panagpamulat, ken panagorganisa. Nausar a pangastos na ditoy ti bassit a sanikua

ken kinabaknang a tinawid da nga agassawa, inggana nailumlom da iti adu nga utang ken nakaro a rigat. Natay ti uppat nga annak da gapu iti sakit.

Dakkel ti intulong ni Engels kenni Marx saan laeng nga iti pinansya no di ket uray iti panagbukel iti rebolusyonaryo a teorya. Binukel ni Marx, iti tulong ni Engels, ti kaaabantean

a teorya iti intero a lubong - ti Marxismo. Ti Marxismo ket addaan tallo a linaon - dialektikal a materialismo, pulitikal nga ekonomya, ken syentipiko a sosyalismo. Dagitoy ti pundasyon ti rebolusyonaryo a teorya. Babaen ditoy, insuro ni Marx no kasano tayo nga amirisen ken baliwan ti gimong.

Idi 1847, nakimiyembro da Marx ken Engels iti *Liga a Komunista* - maysa a nalimed a rebolusyonaryo a tignayan. Aktibo da iti propaganda, edukasyon, ken panagorganisa kadagiti mangmangged. Iti maikadua a konggreso ti Liga, insurat da ti napateg a dokumento - ti *Manipesto ti Komunista*. Ditoy nga inlawlawag da a ti pakasaritaan ti lubong ket pakasaritaan ti risiris dagiti dasig a magunggundawayan ken maidaddadanes kontra iti dasig a managgundaway ken manangidadanes. Ditoy met a nailawlawag ti historikal a misyon ti dasig a proletaryado: panangpunas ti panaggundaway ti tao iti tao.

Sadino man a pagilian a papanan ni Marx, aktibo isuna iti rebolusyonaryo a trabaho. Gapu ditoy, ni Marx ket kanayon a lipiten ken papanawen ti reaksyunaryo a gubyrno. Isu nga immalis-alis ni Marx idiay France, Germany, Belgium, ken London.

Nagbiag ni Marx ken pamilya na kas kadagiti mangmangged. Napadasan na ti bisin,

Jenny von Westphalen, asawa ni Marx

bannog, rigat, ken sakit. Nupay kasta, pursigido nga inyabante ken pinetpetan na ti naindasigan nga interes ti proletaryado kadagiti insurat na a libro ken iti panagbiag na.

Idi 1864, imbangon ni Marx ti *Umuna nga Internasyunal*, asosasyon a mangkaykaysa kadagiti nadumaduma a partido ken organisasyon ti mangmangged ti nadumaduma a pagilian.

Idi 1867, naltas nga insurat ni Marx ti umuna a bolyum ti *Das Kapital*, libro a nangilanad ti nauneg a kritika kontra iti kapitalismo. Malaksid ditoy, adu pay ti libro, artikulo, ken surat ni Marx a nagserbi kas silaw ken tarabay ti tignayan a mangmangged iti lubong para iti panagrebolusyon.

Natay ni Jenny Marx idi Disyembre 2, 1881. Idi met Marso 14, 1883, iti edad a 65, natay ni Karl Marx iti sakit a TB bayat a nakatugaw nga agsursurat. Imbati na ti tallo nga annak na a babbai - da Laura, Eleanor, ken Jenny. Awan ti imbati na a kinabaknang malaksid iti nagan iti bulsa na a ladawan ti ama, asawa, ken annak na. Imbati na a nakasindi ti silaw ti rebolusyon a proletaryo tapno surotan ti amin nga umili a maad-adipen iti intero a lubong. ☆

Ni Frederick Engels ken Karl Marx iti likod. Nakatugaw ti tallo nga annak ni Marx - da Laura, Eleanor, ken Jenny.

Umad-adu ken Kumarkaro ti Ranggag Militar

Ti kinaadu ken kinakaro ti ranggas militar ket maysa a pakakitaan ti kinakaro ti krisis iti ekonomya ken pulitika ti pagilian. Gapu ta umir-irteng ti kumpetisyon dagiti agturturay a dasig nga agpabaknang, kumarkaro ti kinaagum ken ranggas da. Iti kastoy a kasasaad, rumbeng met a patibkeren ti umili ti panagkaykaysa kontra iti pasismo ti kabusor.

Kadagiti sumaganad a kapadasan, makita ti napateg nga adal: No nawara, agbuteng, ken agulimek laeng ti umili, tumurtured ken siwawaya latta ti kabusor nga agranggas. Ngem no panagkaykaysa ken tured ti ipakita ti umili, no irupir ken itakderan tayo ti kalintegan kas tao, kabaelan tayo a paatrasen ken paayen ti kabusor.

Ranggag Militar Idia Kalinga

Kasla *martial law* ti kasasaad idia Kalinga. Dua a batalyon ti Philippine Army ti nakadestino idia - ti 21st ken 48th IB. Nakaad-adu ti detatsment. Iti 14 a baryo ti Balbalan, 12 kadagito ket napakatan ti detatsment. Adda pay dagiti baryo nga addaan nasurok maysa a detatsment kas iti Lower Buaya (Bonong ken Bagwang), Upper Buaya (Butod, Lapuk, ken Madalaag), ken Mabaca (Bayowong ken Tanap). Malaksid ditoy, adda pay dagiti tsekpoynt kadagiti

kalsada. Ti trabaho dagito ket siputan ken kontrolen ti tignay ti umili.

Ti 21st IB ket naggapu idia Isabela. Naiyalis da gapu iti adu a kaso ti ranggas nga indarum ti umili iti

korte kontra kadakuada. Adda dita ti panagpuor ti balbalay, panagtakaw, reyp, panagtutok ti paltog kadagiti umili, ken panagpatay. Iti bangir dagito, nabigbig ken napadayawan pay ti 21st IB kas “Best Battalion” ti AFP idi Disyembre 1998. Ti makuna gayam a “Best Battalion” ti AFP ket no sinno ti karurungsutan ken kakaruan iti panagranggas ken panagabusu kadagiti umili.

Itatta, agkuyog ti 21st ken 48th IB a manglablalsing kadagiti kalintegan ti umili ti Kalinga. Kanayon a mabulabog ken maisturbo ti masa. Malappedan ken mataktak ti trabaho ken kabiagan. Agrikisa dagiti kabusor ti balbalay. Tutukan da dagiti umili. Piliten da ti masa nga ag-gayd ken agbunag ti suplay. Iparit da a mapan ti mannalon iti bantay, talon, wenno *uma* aglalo no tiempo ti operasyon. Gapu ditoy, mabaybay-an ti talon, irigasyon, ken mulmula, kasta met dagiti nakapasto a nuang ken baka. Tunggal agoperasyon ti kabusor, mataktak ti trabaho

ti masa ken kumarkaro ti rigat.

Idi Abril, kasla dinalapus ti napigsa a bagyo ti mulmula ti umili. Tinakaw ti “soldakes” dagiti sayote, bawang, prutas, kdp. Binadbaddekan da dagiti nabati a mula. Iti maysa nga operasyon, agtakaw da koma ti manok ngem nariing ti akimbalay. Idi masita, nagpalusot dagiti soldado a bayadan da met kano ti manok. Ngem ti laeng inted da ket kurang a kagudua ti husto a presyo ti manok.

Adu kano ti nagun-od ti militar a balligi, batay iti report iti amo da ken ipabpablaak da iti dyaryo ken radyo. Iti kasta, maipromot ti ranggo da. Ngem kaaduan iti kuna da a balligi ket inuulbod ken saywar. Kas pangarigan, mano a “labanan” ken natay nga NPA ti ipadamag da uray no saan a pudno. Manipud Hulyo, adu nga umili ti pinilit da nga agsapata kontra iti NPA. Kalpasan na, dagiti umili a pinagsapata da ket ireport da nga NPA kano a nagsurender.

Adu ti ibagbaga da a simmuko kano nga NPA ngem peke gayam. Paglalaugen da ti peke wenno naimbento a nagan, nagan ti masa a pinaatendar da laeng iti maysa a miting, nagan dagiti sigud ken nabayagen a nagsurender, wenno nagan ti tiniliw ken pinilit da nga agpirma.

Presyur ken pananglipit ti ipalak-am da iti pamilya ken kabagyan dagiti NPA. Agiwaras da ti kinaulbod, pammadakes, ken saywar kontra kadagiti masa a suspetsa da a sumupsuporta iti rebolusyonaryo a tignayan. Agusar da pay ti narugit a taktika kas ti panangbastos, panagarem, ken panaggundaway iti asawa wenno babbai a kabsat ti NPA.

Kagiddan ti ranggas militar, adda ti CIVAC (*Civic Action*) dagiti soldado kas ti medikal a serbisyo. Ngem saanen a baro daytoy kadagiti masa. Sigud nga ammo dan a ti CIVAC ket kinaulbod ken panagpammarang a makatao. Ammo da ti pudno a galad ti militar - naranggas ken manangallilaw. Ammo ti umili ti pudno a gapu ti kaadda ti militar idiy Kalinga - tapno pastreken ken salakniban dagiti imperyalista a minas kas ti Newcrest ken Newmont partikular idiy Balbalan, Pasil, Lubuagan, ken Tinglayan. Manipud pay tiempo ti Chico dam, ammon ti umili ti pudno a pagserserbian ti AFP – saan nga interes ti umili, no di ket pagsayaatan dagiti agturturay a dasig ken imperyalista.

Isu nga iti sango ti kabusor, agngarngaryet iti unget ti umili. Saan nga agul-ulimek wenno pasibo dagiti masa

ti Kalinga. Iti nadumaduma a wagas, ipakpakita da ti pungtot da iti militar. Kas pangarigan, inlansa da ti ruangan ken tawa ti balay nga inusar ti 21st IB kas detasment. Ti dadduma, saan da a pastreken iti balbalay dagiti aso-aso a soldado.

Ranggas Militar Idiy Ifugao

Danog, kugtar, panagpilit nga ag-gayd, ken panagtutok ti paltog, kagiddan ti imbestigasyon ken pammutbuteng kadagiti mannalon idiy Ifugao – daytoy ti impalak-am dagiti kameng ti 1st Coy 3rd Special Forces Battalion ken pasurot da a CAFGU a nakadestino idiy Bannit, Lamut, Ifugao.

Idi maudi a paset ti Hunyo 1999, nagoperasyon dagiti pasista kadagiti barangay ti Lamut ken Asipulo iti Ifugao, ken paset ti Villaverde, Nueva Vizcaya. Awan ti *name plate* wenno patses iti uniporme a pakakitaan ti nagan ken ranggo da.

Idi agsapa ti Hunyo 19, nakita da ti maysa a mannalon a nagpastor ti nuang. “*Adda immay nga NPA ditoy sityo yo!*” ti dagus nga impasabat da iti nakigtot a mannalon. Dagus da a pinasarunuan ti nagadu a saludsod. Awan maisungbat ti napakigtutan a mannalon. Tinengngel da isuna bayat a binugbog ken kinugtuktugaran met ti dadduma. Ikuyog da pay koma ngem adda ti umili a nakakita isu a pinanawan da lattan ti biktima a maaw-awanan ti puot. Gapu iti pannakabugbog na, marigatan nga umisbo itan.

Nagdarum ti biktima kadagiti pulis ti Lamut. Dinamag ti pulis no anya ti nagnagan dagiti nangparigat kanyana, ngem gapu ta

awan met patses da, awan ti naibaga na. Gapu ditoy, saan nga inkaskaso dagiti pulis ti darum. Imbes nga agsukisok, imbaga da ketdin nga, *"Baka NPA ti nangranggas kanyam?"*

Kabigatan na, iti alas diyes ti agsapa, maysa manen a mannalon ti pinilit da nga ag-gayd uray no dati nga ammo ken pinagna dan ti dalan. Gapu iti buteng, napilitan ti mannalon.

Kalpasan ti sumagmamano nga aldaw, tinutukan ken inimestigar da ti maysa manen a mannalon a nasabat da. Nagpammarang da nga NPA. Ammo ti mannalon nga agpampammarang da, ngem gapu iti buteng, pimmanaw daytoy iti ili da.

Tallo laeng daytoy kadagiti umad-adu ken kumarkaro a panagranggas ken panagallilaw ti AFP-PNP-CAFGU kadagiti marigrigat nga umili iti Ifugao. Tunggal operasyon dagiti pasista, adda matakaw a manok, itlog, mais, kdp. Kanayon da pay nga agpammarang nga NPA tapno dadaelan ti rebolusyonaryo a tignayan, ngem ammo ti umili ti aramid ti pudno nga NPA - agserserbi iti umili, saan nga abusado.

Makita ditoy ti kinaluko dagiti kalaban. Tapno saan a maammuan ti nagan da, saan da nga agusar ti patses. Makita ti panangkalub da iti maysan-maysa iti saan a panangikaskaso ti PNP iti darum ti umili. Iti kasasaad nga awan ti magun-od nga hustisya iti reaksyunaryo a sistema, lallalo nga umadu ti

sumampa iti NPA ken kumamang iti rebolusyonaryo nga hustisya.

Pwersado a Panagrekrut iti CVO idia Benguet

Idia Benguet, nakaunget ti walo a lallaki iti maysa a barangay gapu ta pilpiliten ti militar nga agmiyembro da iti Civilian Volunteers Organization (CVO), paset ti kontra-rebolusyonaryo a programa ti gubyrno.

Idi Hulyo 9, nakaawat dagiti walo ti surat manipud iti barangay kapitan. Napili da kano kas CVO ken kasapulan nga agatendar da iti treyning-seminar a maangay idia munisipyo. Nagriri da agraman dagiti pamilya da gapu ta di da kayat nga ag-CVO.

Ti panangpilit ti AFP nga ag-CVO dagiti umili ket mapaspasamak kadagiti barangay iti Kibungan, Mankayan, Bakun, ken dadduma pay a paset ti Benguet. Nagrugi daytoy idi pay 1997. Ita a tawen, pilpiliten manen ti militar dagiti barangay kapitan a mapunnuan ti kota a 20 katao nga CVO kada baryo.

Kuna ti militar a ti CVO ket para kano iti urnos ken talna. Ngem ti sungbat ti umili, *"Sigud met nga adda urnos ken talna ditoy lugar mi. Saan mi kayat a mausar nga ag-gayd iti operasyon ti militar; agsipsip kontra iti kailian mi, agparut ken agbunag ti marijuana. Ammo mi a ti naun-uneg a panggep da ket usaren dakami a mangsiput kadagiti NPA nga um-umay iti lugar mi. Isuda koman ti mangaramid kadagita ta isu met ti trabaho da. Makagulo laeng iti urnos mi no pagbalinen dakami a CVO."*

Dagiti saan a naki-treyning ket winarningan ti militar a no saan da manen nga agatendar iti sumaruno a training ket umay dagiti pulis a mangimbestiga kadakuada. Ngem ti nagkaykaysaan ti umili, takderan da latta ti kalintegan ta awan met ti dakes nga ar-aramiden da. Kasapulan nga ipakita da a saan da a basta madiktaran.

Ibutaktak ken supyaten ti ranggas militar!

Dusaen ken papanawen dagiti kabusor! ☆

Tallo laban iti duapulo

No Kasano a ti Dakkel ket Paayen ti Bassit

“Agpudno kayo! Sadino ti pagkamkampoan dagiti NPA ditoy?” saludsod ti kabusor kadagiti masa. Agarup 100 a Scout Rangers ken pwersa ti 17th IB Philippine Army ti nagoperasyon iti nagbeddeng ti Abra ken Ilocos Sur idi Oktubre 1999.

Nagrugi ti umuna a paset ti operasyon ti kabusor idi Oktubre 25 idia y Tubo, Abra. Adda nangngeg da a kalkalpas kano a nagtreyning ti NPA iti maysa a kampo. Target ti operasyon da a biruken ken rauten ti kampo ti NPA. Nadamag da pay ngamin nga adda tallo nga NPA a napan idia y Matibwey, San Emilio, Ilocos Sur. *“Kayang-kaya! Taltallo da!”* kuna da.

Idi dumanon da idia y Tubo, adda natan-awan da nga asok iti maysa a bantay iti baet ti barangay Baclingayan ken Kili. Imbaun ti kumander da ti maysa a tim tapno ammuen no isu ti kampo ti NPA. Narigatan da a simmang-at iti bantay ken napukaw da iti bakir isu a nagsubli da.

Nangibaun manen ti kumander da ti maysa pay a tim, ngem di da ammo ti dinaldalan da. Nadungpar da ti waig a di da ammo no kasano a ballasiwen, isu a nagsubli da met laeng.

Nangibaun manen ti kumander ti maikatlo a tim. Nagna dan iti kalsada tapno sigurado a saan a maiyaw-awan. Nagtutulong da iti baryo ken nagsaludsod kadagiti masa maipanggep iti asok.

“Saan nga NPA dagidia y!”

Kailian mi nga agum-uma. Isu

a saan kayon a mapan ta mabannog kayo laeng,” kuna ti masa. Idi nadamag ti kumander daytoy, nagdesisyon a saanen nga ituloy ti operasyon.

Nangngeg met ti masa ti arasaas ti maysa a soldado, *“Takrot ngamin dayta kumander tayo, mabuteng iti NPA.”*

Kalpasan daytoy, adda nakita ti kabusor a grupo ti lallaki a bumabbaba iti bantay agtutulong iti barangay Kili. Impagarup da nga NPA dagitoy. Di da ammo a mannalon gayam a taga-Mainit, Bontoc a mapan makitegged idia y Kili.

Idi madamag dagiti taga-Mainit nga adda kabusor iti papanan da, saan dan a nagtuloy no di ket nagtutulong da idia y Apatan, maysa a sityo ti Kili.

Sinurot ti kabusor dagiti taga-Mainit a kuna da no NPA. Idi Oktubre 28, kinubkob da ti balay a nagdagasan dagiti taga-Mainit ngem awan met gayam ti NPA. Ti linak-am da ket unget ti umili ken pannakaibabain.

Gapu iti bannog ken buteng, nalimed a nagtutulong dagiti CAFGU ken dadduma a soldados a lukuen ti kumander da. Nagkaykaysa da a sabali a dalan ti itudo ti gayd gapu ta di da kayat a maipasubo. *“Baka adu ketdi ti matay kadatayo no adda madungpar tayo nga NPA,”* kuna da.

Iti simmaruno a paset ti operasyon, naurnong da idia y

barangay Tiempo, Tubo. Inuray da ti suplay nga isangpet ti helikopter. Bayat nga agur-uray da, binugkawan ti kumander ti maysa a gayd a CAFGU a taga-Boliney, Abra. *“Apay nagpardas ka a magmagna no sika ti aggayd, uray la mabatbati ti dadduma? Siguro kayat mo a mawarningan ti NPA, anya?”*

Gapu ditoy a pasamak, nasaktan ti rikna ti gayd. Immadayo isuna, ken idi awan ti agsipsipot ket timmakas, awit-awit na ti armas nga M14.

Kabayatan na, adda maysa a tim ti NPA a mangsangsango ti gawaing masa kadagiti barangay ti San Emilio. Nadamag da ti operasyon ti kabusor manipud kadagiti masa. Dagus da a nagsukisok. Siniputan da ti garaw ti kabusor.

Oktubre 29 ti agsapa idi maammuan ti NPA a sumungsungad ti nasurok 70 a kabusor manipud Tubo. Dagus da a nagplano ti taktikal nga opensiba. Taltallo da laeng. Tambangan da ti kabusor!

Nagpwesto da iti asideg ti rangtay iti baet ti Matibwey, San Emilio ken ti Supo, Tubo. Babassit a kayakoy ti naglemmengan da.

Bigla nga adda mannalon a simmangpet, agballasiw. Imbaga ti kakadwa nga adda masabat na a militar iti papanan na. *“Saan mo ibagbaga nga adda kami ditoy!”* bilin ti kakadwa.

Nagtultuloy ti mannalon agturong iti Supo idi nasabat na dagiti kabusor. Nagdamag ti kabusor no adda nakita na nga NPA. *“Awan met,”* sungbat ti mannalon.

Alas 8:30 ti agsapa idi sumangpet ti umuna a platun ti kabusor idia rangtay. Duapulo da. Lima ti immuna a nagballasiw. Awan pay lima a metro ti kaadayo da iti kakadwa idi nagpaputok ti NPA.

Natamaan ti immuna a korporal ken dagus a natay. Ti sumarsaruno a ni Sarhento Dayag ket natamaan met. Pinadas na pay nga agatras ngem natay ken natinag iti karayan. Pinadas ti tallo pay nga adda iti rangtay nga agatras, ngem nasugatan da.

Maysa nga oras ti labanan. Impagarup ti kabusor, adu nga NPA ti kasango da gapu ta mangmanggeg da ti pukkaw nga

“Abe, asolt! Baking, mentina! Kaloy, suportal!” Di da ammo a taltallo laeng nga NPA ti nagtambang.

Panay awtomatik ti putok ti kabusor, bayat a saggaysa ti putok ti NPA nga agtiptipid ti bala. Nagpaputok pay ti kabusor ti nasurok 30 bala ti M203 ken 15 bala ti mortar a timmama iti pagay nga apiten koma ti masa. Adda pay awit ti kabusor nga M60 masinggan ngem nadadael isu a saan da a nausar.

Alas 9:30 idi immatras dagiti NPA. Napardas da a nakaadayo. Simmangpet ti maikadua ken maikatlo a platun ti kabusor. Nakaladladaw da a sumuporta (nalabit nga inggagara da nga agpaladaw). Numan pay nakaad-adu da, mabuteng da nga agballasiw iti rangtay. Siyempre, awanen ti mangngeg da a

putok ti NPA ngem inggana alas dos ti malem ket nagtultuloy a pinalpaltugan ti kabusor dagiti kaasi a kayakoy ken pagay.

Dandani naibus ti bala da idi nagsardeng da. Simmangpet metten ti helikopter a nangawit kadagiti bangkay ken nasugatan.

Nagturong dagiti kabusor idia Matibwey ken kinubkob da ti baryo. Inungtan da dagiti masa. Apay kano a tallo laeng nga NPA ti imbaga ti masa ket nasurok met a sangapulo ti tantya da a nagtambang. Pinadas da a biruken ti masa a nasabat da iti rangtay ngem naglemmengen iti sabali a lugar. Idi makaawid da, impablaak da iti istasyon ti radyo a dua nga NPA ti natay ken adu a dara kano ti nakita da. Nagulbod manen dagiti militar tapno saan da a maibabain.

Makita ditoy a kapadasan ti nairut a panangsuot ti NPA kadagiti patakaran maipanggep

iti panangisayangkat iti labanan - siguraduen nga awan ti masa a madangran, siguraduen nga agballigi ti bira, kasta met nga annadan nga awan madangran kadagiti kakadwa.

Sabaten tayo ti baro a tawen 2000 babaen ti ad-adu pay a rebolusyonaryo a putok!☆

CAFGU, Kontra iti Amo na a Gubyerno

“KAKAASI KAMI.” Daytoy ti ipulpulong dagiti CAFGU ti Sadanga, Mt. Province iti maysa a dyaryo idia Baguio. Segun iti surat da, nasurok 10 a tawen dan nga agserserbi iti gubyerno ken militar nga amo da. No pay kasta, saan da a maaw-awat ti rumbeng a sweldo da.

Adu ti inreklamo da. Pilpiliten ti militar nga agrabaho da iti maysa nga *Army Detachment Camp* idia Tucuan, Bontoc.

Kurang la ngaruden ti sweldo da a P900 tunggal bulan, mapilitan da pay a gumastos para iti plete, makan, ken dadduma pay tunggal mapan da idia Bontoc. Kanayon pay kano a maladaw ti tallo inggana uppat a bulan ti sweldo da. Adda pay dagiti da maaw-awatan a pannakakissay ken panagswitik iti sweldo da kas ti P100 a *fund-raising ticket*. Idi Setyembre ket P500 laeng ti naawat da.

Kaaduan kadagiti CAFGU ket naggapu

met laeng iti dasig a marigrigat a mannalon. Napilitan da nga ag-CAFGU gapu iti napalalo a krisis ken panangpilpilit ti militar. Rumbeng a mariing dagiti CAFGU iti panag-gunggundaway ti gubyerno kadakuada. Rumbeng a makita da a maus-usar da laeng laban iti kapada da a marigrigat a mannalon. Rumbeng nga isardeng dan nga agserserbi iti agturturay a dasig, umikkat iti CAFGU, ken labanan ti bulok a sistema. ☆

Treyning a Pulitiko-militar, Naisayangkat

BALLIGI a naisayangkat ti Pulitiko-Militar a Treyning ti NPA idi Nobyembre 1999 iti maysa a probinsya ti Kordilyera. Ti treyning ket paset ti panangpanday kadagiti baro a sampa iti NPA tapno mabaelan da a sanguen ti nadumaduma a rebbengen da kas baro a soldados ti umili.

Impakita ti kakadwa ti determinasyon da iti treyning – bannog iti ehersisyo, panagmaniobra, ken pananglasat kadagiti *obstacles* – agtutudo man wenno kapudutan ti init. Saan a malisian nga adda dagiti magasgasan wenno masugatan. Kasla nabugbog ti rikna kalpasan ti maniobra da iti aldaw. Pasaray mapuyatan da gapu iti

nadumaduma nga aktibidad da kas ti panagtasa ken programa a kultural. Kasapulan a bumangon da iti alas tres.

Idi malpas ti treyning, naragsak ti amin a kakadwa a nagtreyning, maibilang dagiti instruktur da. *“Daytoy a treyning ket armas a balon ti kakadwa a kasapulan nga aramaten iti inaldaw-aldaw a trabaho para iti panangpadur-as ti rebolusyon.”* Daytoy ti mensahe ti instruktur kadagiti kakadwa iti programa a pangleppas

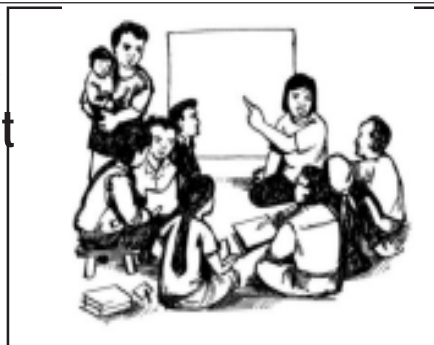

iti treyning. Pinadayawan met dagiti kakadwa ti dakkel a suporta dagiti masa iti panagballigi ti treyning. ☆

Panagadal iti IKP, Agdama a Maiwaywayat

NALPASEN ti uppat a *batch* dagiti kakadwa a nagadal iti Intermedya a Kurso ti Partido (IKP). Ti uppat a *batch* ket naggapu iti 14 a yunit ti Partido Komunista ti Pilipinas a mangidadaulo iti nadumaduma a gawain iti aw-away ken iti urban.

Ti panagadal iti IKP ket nakapauneg iti Maikadua a Naindaklan a Tignayan ti Panagilinteg (MNTIP) nga iti pangkabuklan ket maysa a tignayan a panagadal. Ti IKP ket paset ti tallo-tukad a kurso iti Partido: ti Batayan a Kurso ti Partido (BKP), ti IKP, ken ti Abante a Kurso ti Partido (AKP).

Ti IKP ket naun-uneg ken nalawlaw a panagadal iti teorya ken praktika ti rebolusyon a Pilipino. Adda pokus na iti gawain iti panagbukel iti Partido, iti Armado a Dangadang ken Hukbo, ken iti Nagkaykaysa a Prente. Iti met AKP, naun-uneg a maadal ti Marxismo, Leninismo, Maoismo, anya ken kasano nga ibangon ti

sosyalismo, diktadura ti proletaryado, kdp.

Ti BKP ket napadur-as met. Tallo a libro ti linaon na: Umuna a libro – Rebolusyonaryo nga Aktitud, Diyalektikal a Materyalismo, Historikal a Materyalismo, Pulitikal nga Ekonomya, Imperyalismo. Maikadua a libro – Pakasaritaan ti Pilipinas, Dasig ken Krisis ti Gimong a Pilipino, Demokratiko a Rebolusyon ti Umili. Maikatlo a libro – Ti Partido Komunista ti Pilipinas.

Paset pay ti MNTIP ti agtultuloy a panaglagom, panagtasa, ken panag-CSC. Manamna nga agbunga daytoy ti nadurdur-as pay a panangipatungpal kadagiti gawain iti rebolusyon. Amin a kameng ti Partido ket dumalan iti panagadal ti IKP, babaen ti programado a wagas. ☆

35 tawenen ti KM-DATAKO

LIMMABBAGA dagiti pader kadagiti kangrunaan a kalsada ti Baguio a napinturan ti rebolusyonaryo nga islogan kas ti “Kabataan, Agserbi iti Umili!” “Tumipon iti NPA!” “Agbiag ti CPP-NPA!” kdp. Daytoy ti nakita dagiti umili ti Baguio idi bumangon da iti agsapa ti Disyembre 1, 1999. Dagiti islogan ket insurat ti kamkameng ti KM-DATAKO (*Kabataang Makabayan - Demokratiko a Tignayan Dagiti Agtutubo ti Kordilyera*) iti kuna da nga OD-OP (*Operasyon Dikit-Operasyon Pinta*). Daytoy ket paset ti selebrasyon ti maika-35 a tawen ti rebolusyonaryo nga organisasyon dagiti kabataan ken estudyante iti Baguio idi Nobyembre 30.

Nalimed nga insayangkat da met ti maysa a *Kultural Nait* iti maysa a bantay idiay Baguio idi Disyembre 3. Dumanon iti 75 a katao ti nakiragsak, kangrunaan dagiti kabataan ken estudyante a naggapu iti

nadumaduma nga iskwealan iti Baguio.

Ti maudi nga aktibidad a paset met laeng ti selebrasyon da ket ti *Lightning Rally* (LR), apagdarikmat a martsa. Nasurok 25 a kabataan a nakabonete ti nagralli. Adda iggem da a bandera ti CPP ken KM-DATAKO bayat nga ipukpukaw da ti rebolusyonaryo nga islogan kas ti “*Agbiag ti Partido Komunista ti Pilipinas!*”. Nangiwaras da met ti nakasurat a rebolusyonaryo a pablaak maipanggep ti selebrasyon da.

Iti pablaak, naiyunay-unay dagiti rebbengen ti agtutubo kas ti panagpropaganda, panagorganisa iti batayan a masa, ken ti kangrunaan a panagsuporta ken pannakilaok iti NPA.

Namnamaen tayo ngarud nga umadadu pay ti kabataan ken estudyante a sumampa iti NPA iti sumarsaruno a panawen. ☆

CECAP, Sinupyat ti Umili iti Abra

MADISDISMAYA dagiti umili iti CECAP iti maysa a baryo ti Kordilyera. Daytoy ket gapu ta naammuan da nga isuda ket gung-gundawayan ti CECAP.

Korupsyon ti maysa kadagiti naduktalan ti umili iti uneg ti CECAP. Saan na a baybayadan ti tegged dagiti umili iti proyekto gapu ta lokal a *counterpart* da kano daytoy. Naduktalan ti umili nga adda gayam ti pondo para iti tegged da ngem saan da met a naawat.

Maysa pay, saan a pinalubusan ti umili ti panagserrek ti *High Value Crops* (HVC) a natnateng ken dagiti kasapulan nga abono ken pestisidyo. Dagitoy ket ilaklako ti CECAP iti nakanginngina a presyo. Numan pay iyaw-awis ti CECAP nga agpautang, simmupyat latta ti umili gapu ta mailumlom da laeng iti utang. Itatta, padpadasen ti CECAP nga iyawis ti panagmula ti kape ngem saan nga interesado ti umili gapu iti kapada a rason.

Dandani amin a *Savings and Loans Group* (SLG) nga intakder ti CECAP, malaksid iti maysa a grupo, ket inyatras ti masa. Saan a pinalubusan ti umili a maipauneg ti koop da iti CECAP.

Kas ti immunan a nailawag (*Dangadang*, Abril -Hunyo 1998), ti CECAP ket programa ti gubyrno a paset ti COIN (*counter-insurgency*) a mangallilaw iti umili babaen iti panangited ti imprastruktura ken pautang. Ti CECAP ket kangrunaan nga ipatpatungpal ti *Department of Agriculture*. ☆

Pondo ti San Roque Dam, Inted ti Japan

INAPRUBARAN ti Japan Export-Import Bank (JEXIM) idi Setyembre 22 ti US\$400 milyon a pautang da iti National Power Corporation (NPC) para iti San Roque Multi-Purpose Dam Project (SRMDP).

Naaramid daytoy numan pay napigsa ti panagsupyat ti umili iti dam. Nagprotesta dagiti organisasyon ti Hapon ken Pilipino a nakabase idia Japan iti sango ti opisina ti JEXIM idia Tokyo. Ti JEXIM ket maysa kadagiti kadadakkelan nga imperyalista a bangko idia Japan.

Iti US\$400 milyon, ti kagudua ket aggapu iti JEXIM ken ti kagudua pay ket aggapu met iti maysa a grupo dagiti komersyal a bangko ti Hapon.

Kabayatan na, inkari dagiti umili ti Benguet, kasta met iti Pangasinan, nga ituloy da ti mas militante a panagsupyat iti SRMDP. Dagiti nadumaduma a porma ti protesta da ket maaramid babaen iti intakder da a Tignayan Laban iti San Roque Dam ken Amin pay a Mega Dams (MASRDAM).

Ti MASRDAM ket alyansa ti nadumaduma nga organisasyon. Iti agdama, simmaknap iti intero a pagilian ti suporta para ditoy.

Malagip nga idi umuna ket agpampammarang ti JEXIM a sumuporta iti umili a sumupsupyat iti dam. Ngem saan a mailimed ti imperyalista ti pudno a galad na— managgundaway ken manangidadanes.

**Konstruksyon
ti diversion
tunnel ti San
Roque Dam**

Presyo ti Tabako, Binarat ti PATDA

KINONDENA dagiti mannalon ti tabako idia Ilokos ti panangbarat ti *Philippine Aromatic Tobacco Dealers Association* (PATDA) iti presyo ti tabako. Ti nababa a presyo ket naikeddeng iti naaramid a *tri-partite consultation* idi Oktubre 7 ti PATDA, National Tobacco Administration (NTA) ken ti sumagmamano a bogus a representatibo dagiti mannalon.

Iti konsultasyon, saan da nga inkonsidera ti pudno a gastos iti produksyon iti panagmula ti tabako a dumanonen iti P104,746 kada ektarya. Segun iti panagadal ti *Solidarity of Peasants Against Exploitation - Kilusang Magbubukid ng Pilipinas* (STOP Exploitation - KMP) mabalin koma ti nayon a P10.00 iti *floor price* a P42.00 kada kilo a tabako. Kinuna da a bassit laeng a kantidad daytoy no ikumpara iti minilyon a piso a ganansya ti kartel ti tabako. ☆

Surbeyor ti Mainit, Nakatakas

GINANDAT ti umili ti Mainit, Bontoc a tiliwen dagiti surbeyor ti minas mangal-ala ti sampol ti bato ken naba idi Hunyo 1999.

Dagiti surbeyor a naggapu iti Lepanto Consolidated Mining Company ket da Brian Lueck ken John Levings (taga Canada). Isuda met laeng dagiti kinamat ti umili ti Maligcong (*Dangadang*, Abril-Hunyo 1999). Dagiti lokal a kakumplot dagiti surbeyor ket da Norman Cawed, William Cawed, Herman Saldaen ken maysa nga agnagan ti Gumangeb.

Dagus a nagmiting ti umili idi naammuan da ti aramid ti grupo idi Hunyo 14. Nagdisisyon da a tiliwen dagiti surbeyor. Ngem

naammuan dagiti surbeyor ken dagus da a nakatakas gapu iti panagreport ni Beltran Wanawan, taga-Mainit a kontak da. Nadanun dagiti umili ti sampol bag, sampol pan, mapa, *meter tape*, ken delata nga imbati dagiti surbeyor.

Inreport dagiti umili iti *Provincial Government* ti nalimed a panagserrek dagiti surbeyor. Nagiskedyul ti gubyrno ti tungtongan idi Hulyo 14 maipanggep daytoy a banag ngem malaksid iti umili iti Mainit, kasapulan kano nga adda dagiti representatibo manipud Lepanto ken lokal a gubyrno. Nadanon ti naikeddeng nga aldaw ngem awan ti representatibo manipud iti LCMC.

Idi Hulyo 16, nagmiting dagiti umili. Ti kongklusyon da, awan naan-anay nga aksyon ti lokal a gubyrno iti riri da. Nagkaykaysa da a pairuten ti panagkaykaysa laban iti minas. ☆

UMILI NAGBARIKADA LABAN ITI LEPANTO MINING

NAGBARIKADA ti umili ti Brgy. Bulalacao idia y Mankayan, Benguet idi Oktubre 5 tapno pasardengen ti panagminas ti Lepanto Consolidated Mining Company (LCMC) iti lugar da. Nangitakder dagiti umili ti *tent* ken kalapaw iti nasao a lugar, ken inggana itatta ket bambantayan da iti aldaw ken rabii tapno saan a makastrek ti kumpanya.

Gapu ditoy, nalappedan ti operasyon ti LCMC ken kinasuan na ti tallo a lider ti Brgy. Bulalacao tapno singiren ida ti P50,000 gapu ta nalugi kano ti kumpanya gapu iti barikada.

Idi pay Pebrero, nagtignay met laeng dagiti umili tapno lappedan ti panagkali ti LCMC iti maysa pay a paset ti barangay. Napaay ti operasyon ti kumpanya isu a nangisampa daytoy ti kaso laban iti walo a lider masa. Ti kaso da ket *illegal assembly* a nakasampa idia y Mankayan Regional Trial Court.

Dagitoy a protesta ket panangibutaktak ken panangsupyat ti umili iti panaglennek ti daga, polusyon, ken dadduma pay a peggad iti aglawlaw da nga ipapaay ti operasyon ti minas. Narba ti agarup innem a kilometro a kadagaan, mainayon ti iskwelaan nga elementary, sementeryo, ken sumag-

Ti narba a balbalay idia y Mankayan, Benguet

mamano a balbalay idia y Brgy. Colalo, Mankayan. Ni Pablo Gomez, maysa nga agnanaed idia y, ket sibibiag a nagaburan ti daga itay nabiit.

Manon a tawen ti panaglennek ti daga idia y erya ti minas. Irasrason ti LCMC a daytoy ket gapu kano iti maysa a *geological fault* (natural wenno naisigud a depekto iti uneg ti daga). Ngem batay iti panagsukisok nga inaramid ti maysa a grupo dagiti

propesyunal (*National Institute for Geological Studies* ti Unibersidad ti Pilipinas), napaneknekan nga agul-ulbod ti LCMC gapu ta ti kangrunaan a gapu ti panaglennek ti daga ket ti mismo nga operasyon ti minas.

Agtultuloy nga iruprupir ti umili a bayadan ti LCMC dagiti naperdi a balay, daga, ken sanikua da. ☆

Barangay a nagbarikada ti umili	Ayupit ti daga	Ti lina ti LCMC a bagayan na	Reklamasyon a bayad ti LCMC ket panangibutaktak
Colalo	181 hektarya (State - 141)	2 hektarya	4 a milyon
Colapo	7 hektarya	100	P50,000 a bulan
Colapo		100	P50,000 a bulan
Colapo	10 hektarya	100	P50,000

Presyo ti Gasolina, Ibaba! Sweldo, Ingato!

DAYTOY ti panawagan ti militante a tignayan mainaig ti panagpangato manen ti presyo ti gasolina ken kangrunaan a gagatangen. Agal-allangugang ti pukkaw dagiti mangmangged iti pagilian para iti panangipangato ti sweldo tapno masungbatan ti batayan a kasapulan da ken maibaba ti presyo ti gasolina ti P5 kada litro.

Namin-walo a naingato ti presyo ti gasolina manipud Abril. Daytoy ti nangiduron iti militante a tignayan ti umili nga agpanawagan ti P125 a nayon a sweldo tunggal aldaw iti intero a pagilian. Agin-tutuleng, inted ti gubyrerno ti P25.50 laeng a nayon a sweldo idiyay Manila, ken P15 ditoy Kordilyera idi Nobyembre. Kasla da la mangradrad ti asin ken suka iti sugat.

Ita, lallalo a nalawag a ti pagserserbian ti rehimen nga US-Estrada ket saan a dagiti marigrigat no di ket dagiti impyerialista ken kumprador burgesya a makinkukua kadagiti kumpanya ti gasolina.

Ti serye dagiti protesta iti intero a pagilian ket indauluan ti *Bagong Alyansang Makabayan, Kilusang Mayo Uno, Confederation for Unity, Recognition and Advancement of Government Employees, Alliance of Concerned Teachers* ken *Pinangkaisang Samahan ng mga Tsuher at*

Operators Nationwide. Idiyay syudad ti Baguio, naiwayat met ti maysa a *noise barrage*, naariwawa a porma ti protesta (panagpukaw, panagbatingting iti kaldero, panagbusina, kdp.)

Kadagiti mapaspasamak a tignay-protesta, agtultuloy nga umad-adu dagiti sumupsupyat iti rehimen nga US-Estrada. Nakitipon dagiti maka-ili a negosyante a nagpanawagan ti panangibaba ti presyo ti gasolina ken nasyunalisasyon ti industriya ti langis. ☆

"Erap, dakami ket agrigrigat"

Bogus a Reporma iti Daga Sinupyat dagiti Mannalon

NASUROK 1,000 a mannalon manipud iti nadumaduma a probinsya ti Luzon ti nagralli iti sango ti *Department of Agrarian Reform* idi Oktubre 24, 1999 tapno idanon iti gubyrerno ti nabayagen a tarigagay da a pudno a reporma iti daga. Nagpartisipar ditoy dagiti mannalon manipud iti Ilocos ken Abra.

Ti protesta ket indauluan ti *Kilusang Maghubukid ng Pilipinas*, alyansa dagiti militante nga organisasyon ti mannalon iti intero a pagilian. Kakuyog da ti dadduma pay a militante nga organisasyon kas ti *Kilusang Mayo Uno* ken *Bagong Alyansang Makabayan*. Ti protesta ket paset ti panangbigbig iti *Nasyunal a Lawas dagiti Pesante*.

Kinondena dagiti mannalon ti bogus a reporma iti daga nga ipatpatungpal ti gubyrerno. Daytoy ti nangpalubos iti adu a kaso ti panaggamgam ti daga manipud kadagiti mannalon ken adu nga anomalya a nayon a sagsagrapen dagiti nakurapay a mannalon. Kinondena da met ti programa ti gubyrerno iti panagimport kadagiti produkto a pang-agrikultura a makikumkumpetisyon kadagiti lokal a produkto dagiti mannalon. Bimassiten ti agtatatag kadagiti lokal a produkto ti mannalon gapu ta nanginggina daytoy kumpara iti imported. Isu a maluglugu dagiti mannalon. Ti programa ti liberalisasyon iti agrikultura a paset ti tulagan ti gubyrerno nga Estrada ken dagiti impyerialista, ket mangpatpatay iti agrikultura ti pagilian.

Ditoy a rali, imbaga dagiti lider masa a kasapulan nga ingato ti tukad ti dangadang ti umili laban iti agtultuloy a panagranggas ti estado kadagiti mannalon iti aw-away ken dadduma pay a demokratiko a dasig iti gimong. Agtultuloy nga agal-allangugan kadagiti sona a gerilya, syudad, ken sentrong bayan iti intero a pagilian ti panawagan para iti pudno a reporma nga agraryo. ☆

Erap Kontra Marigrigat

NABUTBUTAN ti bulsa ken lallalo a nailumlom iti utang ti umili a Pilipino iti rugi ti baro a tawen. Dumanonen iti nasurok P97 bilyon ti pannakalugi ti gubyerno ni Erap gapu iti nalabes a panaggasgastos na. Tapno agtultuloy ti narang-ay a biag ken nabarayuboy a panaggastos dagiti gayyem ken kakabagyan ni Erap, agawen ken kissayan na ti pagbiagan, pagtegedan, ken kalintegan dagiti masa a mangbibiang iti ekonomya ti pagilian kas makita iti sumaganad.

Atiddog pay ti listaan ti panaggundaway ken panangidadan ti gubyerno ni Erap kadagiti umili. Saan a nainayon ditoy ti dadduma pay panangparigat kas ti militarisasyon, panangagaw ti daga dagiti mannalon, panangkissay iti serbisyo para iti edukasyon ken salun-at. ☆

Agasap a panangidadan ti gubyerno ni Erap	Agasap a panangidadan ti gubyerno ni Erap	Agasap a panangidadan ti gubyerno ni Erap	Agasap a panangidadan ti gubyerno ni Erap
1. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	1. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	1. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	1. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
2. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	2. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	2. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	2. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
3. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	3. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	3. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	3. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
4. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	4. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	4. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	4. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
5. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	5. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	5. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	5. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
6. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	6. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	6. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	6. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
7. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	7. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	7. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	7. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
8. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	8. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	8. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	8. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
9. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	9. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	9. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	9. Panangidadan ti gubyerno ni Erap
10. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	10. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	10. Panangidadan ti gubyerno ni Erap	10. Panangidadan ti gubyerno ni Erap

ERAP PARA ITI KURAP

SEGUN iti panagsukisok ti International Monetary Fund-World Bank (IMF-WB) maipanggep iti panagusar ti pondo ti gubyerno, 20% ti kaban ti pagilian ket ibulbula dagiti nangato nga upisyal ti gubyerno.

Tapno makalusot iti panagusig ti umili, ipabpabasol ni Erap dagiti rugit ti kurapsyon kadagiti pulitiko a saan na a kaalyado. Maibilang kadagiti pabpabasulen na ket ti dati a presidente Ramos ken bise-presidente Laurel kasilpo ti kaso ti sobra-sobra a kwarta a nausar iti proyekto a “Sentenaryo ti Wayaway ti Pilipinas.”

Ngem di a makaluban ni Erap ti kurapsyon iti bukod na a gubyrerno kas makita iti sumaganad:

[illegible]

BENEPISYO DAGITI EMPLEYADO TI GUBYERNO, IMPAIDAM NI ERAP

MAKAUNGET mismo dagiti empleyado ti gubyrno kenni Estrada. Daytoy ket gapu iti panangipaidam na iti husto a sweldo ken benepisyo da. Iti umay a paskua, saan da a maawat ti P7,200 *amelioration pay* a sigud nga awawaten da iti napalabas a dua a tawen. Iti panangidaulo ti militante nga unyon da a *Confederation for Unity, Recognition and Advancement of Government Employees* (COURAGE) ken *Alliance of Concerned Teachers* (ACT), nangisayangkat da ti nagsasaruno a nasaknap nga aksyon protesta manipud idi Setyembre 24 agingga iti agdama.

Segun kenni Erap, ti pondo para iti *amelioration pay* dagiti empleyado ti gubyrno ket mausar iti sabali a proyekto. Kasapulan pay kano a kissayan ti gubyrno ti pannakalugi. Ngem imbutaktak ti COURAGE ti pudno a gapu a maipapaidam kadakuada ti benepisyo: daytoy ket paset ti diktar dagiti imperyalista a bangko ti *International Monetary Fund - World Bank* (IMF-WB). Segun iti IMF-WB, sayang laeng ti pondo no maited kas benepisyo dagiti mangmangged. Insigida met a timmungpal

ni Estrada gapu ta kayat na ti makautang manipud iti IMF-WB. Daytoy ket pammaneknek ti kinaaso-aso na. Di na pagan-ano ti kasasaad dagiti mangmangged nga agkurkurang ti sweldo para iti inaldaw a kasapulan da. Itantandudo na ti interes dagiti imperyalista a bangko ken dagiti kurakot a bunggoy na.

Iti agdama, pampanunoten ti gubyrno

ti panangited ti bassit a gatad a pangay-ayo tapno mapasardeng dagiti protesta. Ngem segun kenni Gaite, *chairperson* ti COURAGE, "*Padaanan pay ti gubyrno ti ad-adu ken nasaksaknap nga aksyon protesta. Itultuloy mi ti kampanya para iti P3,000 a nayon iti sweldo dagiti babassit nga empleyado ti gubyrno. Nainkalintegan ti ilablaban mi!*" ☆

DAMDAMAG KEN ADAL

INTERNASYUNAL

Paset ti protesta a nangbulabog iti kumperensya

KUMPERENSYA DAGITI KAPITALISTA, PINAAY TI DAKKEL A PROTESTA

AGSASABAT koma dagiti Ministro ti Tagilakuan manipud nadumaduma a pagilian iti maikatlo a kumperensya ti World Trade Organization (WTO) idi Disyembre 1-4 idia Seattle, maysa kadagiti sentro a syudad ti US. Panggep da a patibkeren ti kapitalista a sistema iti lubong.

Ngem napaay ti kumperensya gapu iti protesta ti nasurok 40,000 umili, kaaduan ket Amerikano. Kagiddan daytoy, naiwayat met ti dakkel a protesta idia London, sentro a syudad ti imperyalista nga Europa. Impablaak ti nadumaduma a grupo

China, Lallalo a Pumauneg iti Kapitalismo

INTERAMENTE a mailukat ti China kas kadakkelan a market iti lubong. Daytoy ti linaon ti tulagan iti baet ti US ken China idi Oktubre 15, 1999, iti uneg ti traydor a turay ti rehimen a Jiang Zemin. Gapu daytoy a tulagan, lallalo a maigalut ti China iti kapitalista a sistema iti lubong.

Segun iti tulagan, siwayawaya a sumrek dagiti ganggannaet a negosyo idia China ken libre a makikumpetisyon kadagiti lokal

nga industriya. Manamna nga agbunga daytoy iti nakarkaro a pannakagundaway dagiti masa a mangmangged ken mannalon iti China.

Manipud pay 1976, idi natay ni Chairman Mao Zedong ken simmukat ti rebisyunista wenno traydor a turay, ti ekonomya ti China ket nagrugi nga agbalin a kapitalista. Nagrugi nga agbatay iti panaggamgam ti ganansya imbes nga agserbi kadagiti kasapulan ti umili. Daytoy ket panangtraydor kadagiti naindaklan a balligi ti rebolusyon ken sosyalismo a nagunod iti 27 tawen idi 1948-1975.

Ti baro a tulagan ket lallalo a mangiduron iti China kas base ti produksyon dagiti imperyalista ken lokal a kapitalista. Dagiti nailian nga industriya ket bargeyn a mailaklako kadagiti kapitalista. Lallalo a maibaba ti sweldo dagiti mangmangged ken umad-adu dagiti maikkat iti trabaho. Dagiti kolektibo a talon ti mannalon ket nasinasina ken nagbalin a pribado. Agsubsubli dagiti kinabulok ti gimong kas ti takaw, sugal, prostitusyon, kdp.

Amin daytoy ket bunga ti panangibbat kadagiti rebolusyonaryo a prinsipyo ti **Marxismo-Leninismo-Maoismo**, panangisuko ti turay ti proletaryado ken umili, ken panagsubli ti turay ti kumprador burgesya ken apo't daga.

Ngem sadino man nga adda panaggundaway ket adda met ti lumaban. Iti tengnga ti kumarkaro a rigat, bumangbangon manen dagiti masa a mannalon ken mangmangged ti China.

Idi Disyembre 2 ken 3, nagprotesta ti 1,000 mangmangged iti maysa a pabrika ti lupot idia China gapu iti pangta a maikkat da iti trabaho. Ti pabrika a pagtegtegedan da ket malugluga ken agserra gapu iti panangpaserrek kadagiti imperyalista. Tallo a mangmangged ti naaresto ken lima ti nasaktan idi pinasardeng ti militar ti protesta.

Malaksid ditoy, rinibribu pay a mangmangged ti bumangmangon ken lumablaba manen. Saan a basta-basta mapunas dagiti naipundar ti rebolusyon. Dagiti masa a mangmangged ti mangbiag manen iti naranyag a pakasaritaan nga inyuged ti dasig a proletaryado iti silaw ti **Marxismo-Leninismo-Maoismo**. ☆

ti panagsupyat da kadagiti patakaran ken programa ti WTO a mangperperdi iti ekonomya, kultura, ken biag ti umili iti intero a lubong.

Pulis ti impasabat ti guberno nga US tapno pasardengen ti protesta. Tiniliw ken imbalud da ti agarup 450 tao. Adu ti nasaktan ken nasugatan iti *tear gas* ken bala a goma nga inusar ti pulis.

Ti WTO ket organisasyon ti 135 pagilian a kontrol dagiti imperyalista. Ditoy a dumalan ti globalisasyon - managgundaway ken manangidadanes a patakaran dagiti kapitalista iti lubong kasilpo ti linnakuan.

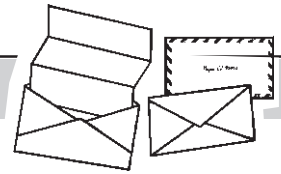
Nabigla dagiti delegado ti WTO. Di da ninamna nga iti mismo a sentro ti imperyalismo iti lubong ket agprotesta ti nakaad-adu nga umili. Napabainan ti WTO ken naipangato met ti moral dagiti magungundawayan ken maidaddadanes nga umili iti lubong.

Iti protesta, nakitipon dagiti progresibo nga organisasyon ti

Pilipino nga agnanaed idia US kas ti *Sentenaryong Bayan* ken *Bagong Alyansang Makabayan-International*. Inisponsoran da ti maysa nga Internasyunal nga Asembleya ti Umili kas alternatibo a kumperensya ti nadumaduma nga anti-imperyalista. Daytoy ket inatendaran ti 500 delegado a naggapu iti Pilipinas, US, Japan, Cuba, Korea, Belgium, ken Netherlands. Namin-adu da a nagrali idia US numan pay awan ti permit da.

Iti panagserra ti milenyo (tawen 1900s), ti napasamak a protesta ket maysa nga historikal panagalsa ti umili laban iti turay ti sumagmamano a naagum iti ganansya.

Naitantan ti kumperensya para iti tawen 2000 idia Geneva, Switzerland. Manamna a sabaten manen daytoy ti nalawlaw ken napigpiga a protesta dagiti marigrigat a dasig iti intero a lubong. ☆

Ka Dianne

Panagduadua ken Panagpursigi ti Maysa a Petiburges

Ni Ka Dianne ket maysa nga Igorota, naggapu iti dasig a petiburges iti syudad. Nakaadal inggana kolehiyo no sadino ket naorganisa isuna. Nagtignay kas pultaym a nalimed nga organisador sakbay a nagdesisyon nga ag-*exposure* inggana nagtultuloyen a simmampa iti NPA. Numan pay adda ti marikrikna na a sakit iti puso, pursigido isuna nga agtignay iti kabambantayan ti maysa a probinsya ti Kordilyera.

Surat na daytoy para iti amin a kakadwa iti syudad.

Kakadwa,

Nabara a kablauw kadakayo a dati a kaeskwelaak, kasta met kadakayo a dati a kakolektibok dita syudad. Nagsuratak ta kayat ko nga ibingay ti kapadasak iti denna dagiti masa ken kakadwa ditoy sona a gerilya.

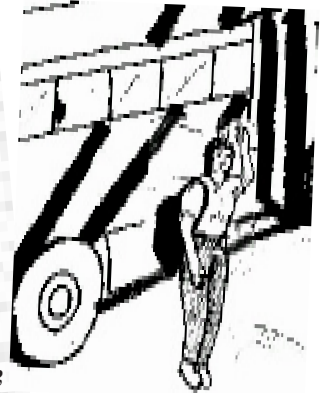
Kumusta kayon manipud idi nagsisina tayo idi intulod dak iti istasyon ti bus? Malagip ko pay idi inyawat yo ti suman a balon ko. Aglalaok a danag ken ragsak ti marikriknak bayat nga agrubbuat ti bus nga umadayo iti syudad a nakairuamak. Madandanaganak gapu ta saanak a nagpakada iti pamilyak. Saanak ngamin a nakasagana a makirisiris kanyada, baka saan dak a palubosan.

Napardas ti taray ti bus a nagluganak a mapan idia sona. Pampanunutek no makayak ngata wenno saan ti biag ti NPA, aglalo ta adda pisikal a limitasyon ko. Maragsakanak ta mapanawak ti syudad a napnuan ti adu a sulisog ti peti-burges a panagbiag.

Saankon a kinnan ti suman. Ipsalubong to laengen kadagiti kakadwa. Nakakidem dagiti matak, nauneg a pampanunutek ti amin a posibilidad a mapasamak kanyak iti tallo a bulan nga **exposure program** ko.

Idi nakariingak, nagsardengen ti bus iti pagdissaagak.

Ditoy kabambantayan, adu ti innak naduktalan, narikna, ken naammuan. Ditoy ko a naammuan dagiti kinapudno a diak pulos naawatan kadagiti libro a nabasbasa – makitam ti masa nga inaldaw iti trababo, mabilbilag iti init wenno matudtuduan tapno laeng adda makan iti inaldaw ken pangbiag iti pamilya. Awan pulos nalak-am da a panagdur-as ti biag iti uneg ti bulok a gubyrno, no di ket lallalo a panagrigat.

Idi umuna a bulan a kakuyog ko ti NPA, inadal ko no kabaelak ti panagbiag ditoy. Nangato ti sang-aten a bantay, pasang-at/pasalog a pannagna...adu ti matek, napadasak a mangan ti banyas, bakes, ken buwot...kadauyan a ma-S4 dagitoy ken amin a makan...ti pagturugan mi sagpaminsan ket kampo, no dadduma met ket balay ti masa. Inyangaw pay dagiti kakadwa a baka diak kano kaya. "Okey lang" ti sungbat ko ta adda pay met panawen a maipakitak a makayak nga agbalin a soldado ti umili.

Idi maikadua a bulan, napadasak a mangidaulo ti panagadal dagiti masa ken kakadua maipanggep iti rebolusyon. Naisabakak iti gawaing masa – panagpropaganda, panagorganisa ken dadduma pay a makayak nga ibingay a kaammuan. Ngem diak met mailimed ti sakit a marikriknak. Adda panawen a sililimed nga agsangitak. Gapu iti sarukod ko, kaslaak baket iti pannagna kadagiti sang-atan ken agsalog.

Ngem, kasla a maliplipatak ti sakit ko no addaak iti denna ti masa. Daytoy ti nangpatibker iti determinasyon ko nga itultuloy ti **exposure program** ko.

Kalpasan ti adu nga aldaw, dimmawatak ti ekstensyon a tallo pay a bulan para iti **exposure** ko, kabaelan la ketdi ti bagik. Naragsakan dagiti kakadwa iti desisyon ko. Pinilit ko a rimbawan dagiti limitasyon ko. Diak met nasiputan ti adu nga aldaw a naglabas. Ditoyak a nagdesisyon a saanen nga agsubli dita syudad. Nabukelen ti desisyon ko a sumampa, makitipon iti rebolusyon, iti armado a dangadang nga isu ti kangrunaan a solusyon iti malakolonyal ken malapyudal a sistema ti gimong a Pilipinas. Sumampaakon iti NPA!

March 29, kagiddan ti selebrasyon ti anibersaryo ti NPA, maysaakon a Nalabbaga a Mannakigubat. Nagsuratak iti pamilyak tapno ipakaammok ti desisyon ko.

Salamat iti tulong yo nakasangpet da ditoy sona nga ayan ko. Daytoy ti umuna a gundaway ti pamilyak a makakita ken makapatang dagiti NPA a kakadwak. Agarubos ti lua ken aglalaok ti rikna idi nagsasabat kami aglalo idi nakita da ti anak da nga adda armalayt na.

Nakaad-adu ti saludsod da. Inlawlawag mi no anya ti NPA, anya ti ilablaban mi, ken apay a kasapulan nga agrebolusyon. Nakita da met ti kolektibo a panagbiag, panagtitinnulong iti trabaho, kinagaget ken kinaanus, kinasimple ti biag, ken kinapudno ti NPA nga agserbi iti masa. Sakbay a nagsisina kami, inarakupdak ken kinuna da, "Ti adu a saludsod mi ket nasungbatan iti nakita mi ditoy...ken gapu ta dayta ti desisyon mo, saan daka a pilitin nga agawid. Saysayaatem ti trabaho yo. Agan-annad kayo, ah."

Naglabasen ti maysa a tawen. Tuhuy-tuloy nga agsursurat da. Iti naudi a surat da, kinuna da a kanayon dak a malaglagip no makakita da ti bantay.

Kaano kayo met a sumampa? Ur-urayen dakayo dagiti kakadwa ken masa! Awisen yo dagiti kabataan a nakakuyog ko idi dita, ta sumampa dan, aglalo ta kumarkaro ti krisis itatta. Ur-urayek ti surat yo.

*Para iti Masa,
Ka Dianne*

Dagiti Paggapuan ti Sakit

Dr. Greg dela Paz

Iti daytoy nga artikulo, maadal tayo dagiti paggapuan ti sakit ken kasano a malappedan dagitoy. Ti pannakaagas ti tunggal sakit ket saan a matalakay ditoy; iti sumarsaruno nga isyu ti Dangadang a maidetalye, no saan pay a natalakay kadagiti napalabas nga isyu.

Salun-at: kinasayaat ti pisikal, mental, emosyonal, ken sosyal a kasasaad ti indibidwal **ken ti gimong**. Amin a makalapped ditoy ket makaapektar iti salun-at, makaited ti sakit.

Tapno mamentina ti kinasalun-at, kasapulan nga addaan ti bagí ti pigsa ken resistansya kontra iti amin a makaited ti sakit. Ti kinapigsa ken resistansya ti bagí ket depende iti nadumaduma a banag:

- tinawid a pisikal a galad (*genetic character*)
- nutrisyon
- bakuna (imyunisasyon)
- sanitasyon
- personal a kinadalus

Ti tinawid a pisikal a galad ket maysa kadagiti mangikedkeddeng ti batayan a pisikal a galad ti maysa nga indibidwal - no nalaka a kaptan ti sakit wenno saan. Ngem dakkel met ti papel dagiti dadduma pay a banag - kinasayaat ti nutrisyon wenno taraon, pannakabakuna, naan-anay a sanitasyon ken personal a kinadalus. No nasayaat a maas-asikaso dagitoy, napigpigs a met ti resistansyam kontra iti sakit. No kumapsut ti resistansyam, nalaklaka ka nga agsakit.

Iti kabuklan, adda dua a klase ti sakit: dagiti makaalis ken dagiti saan-a-makaalis.

Dagiti Makaalis a Sakit

Ti makaalis a sakit ket agtaud kadagiti **organismo** (sibibiag a

banag) a sumrek wenno mang-impeksyon iti bagí, ken agpaadu inggana rimbawan da ti resistansya ti bagí. Adda uppat a klase ti organismo a makaited ti sakit:

1. bayrus
2. bakterya
3. fungi (maibalikas a “fun-dyay”)
4. parasayt

Nadumaduma ti pamuspusan a makastrek dagitoy nga organismo iti bagí. Adda dagiti organismo a maala iti makan wenno mainom. Adda dagiti maala iti panagusar ti naimpeksyunan a ramit ti agsakit (kutsara, baso, bado, sapatos, dagum ti indyeksyon). Adda dagiti umakar babaen kadagiti insekto kas ti lamok ken ngilaw. Adda dagiti maala iti panagiyot ken panagungngo. Adda dagiti dumalan iti angin. Kdpy.

Dagiti **bayrus** ket isu’t kabassitan kadagiti organismo. Makita laeng dagitoy no agusar ti napigsa a mikroskopyo (instrumento tapno makita dagiti nakabassit a banag). Maibilang kadagiti sakit nga aggapu iti bayrus ket panateng, trangkaso, kamuras, tuko, hepatitis, *dengue fever*, ken kaaduan a klase ti panagburis.

Ti laeng makaagas kadagitoy a sakit ket panangpapigsa iti resistansya ken bukod a sistema ti depensa ti bagí (*immune system*). Kadagiti nasalun-at nga indibidwal, apagbiit laeng a marikna ken nalaka da a malasatan dagiti sakit nga aggapu iti bayrus.

Kas pangarigan, no nabakunaan ka ti kamuras idi, ken maimpeksyunan ka ti kamuras ita, away pay ketdi ti mariknam a sakit, wenna makarikna ka laeng ti bassit a sintomas iti sumagmamano nga aldaw. Ngem ti saan a nabakunaan ket sigurado nga agsakit ti kamuras, ken ti epekto na ket depende iti tukad ti resistansya ti kada indibidwal. Ti tao a nasalun-at, nasayaat ti taraon na, mangmenmentina ti kinadalus ken sanitasyon, ket agkamuras ti lima inggana pito laeng nga aldaw ngem kalpasan na ket umimbag nga husto. Iti bangir na, ti tao nga agkurkurang iti taraon, kinadalus, sanitasyon, ken nakapuy ti resistansya ket nalabit a maaddaan ti kumplikasyon wenna manayonan pay ti sabali a sakit kas ti brongko-pulmonya ken *meningitis*, (sakit iti utek) ken posible a matay gapu kadagitoy

a kumplikasyon.

Dagiti **bakterya** ket babassit met laeng nga organismso a makita babaen ti mikroskopyo. Ti bakterya ket umuneg iti bagi, umadu, inggana maapektaran ti maysa a paset ti bagi nga isu't agsakit. Ehemplo ditoy ket TB (sarut), tipus, kolera, kaaduan kadagiti klase ti pulmonya, impeksyon iti pagisboan, ken kaaduan kadagiti sakit a maiyalis babaen ti panagiyot kas ti sipilis. Ti makaagas kadagitoy ket nadumaduma a klase ti antibiotiko.

Tunggal bakterya ket adda kabatog na a klase ti antibiotiko nga isu laeng ti epektibo a makapaksyat. Isu a kasapulan a

Klase ti Mikrobyo	Ited na a Sakit	Kasano a maiyalis	Kasano a malappedan
Bayrus	panateng, trangkaso, tuko, kamuras	Angin	panangpapiagsa iti resistansya ken sistema ti depensa ti bagi
	dengue fever	Kagat ti lamok nga <i>Anopheles</i>	Paksyaten dagiti lamok
Bakterya	TB, pulmonya, dipterya, "uyek pugit" (<i>whooping cough</i>), brongkitis	Angin	Iti agsakit, kaluban ti ngiwat no aguyek. Iti saan nga agsakit, liklikan nga angsen wenna masang-ab ti angin no adda aguyek.
	Kolera	Narugit a danum	Siguraduen a kanayon a nadalus ti inumen.
	Tetanus	Matudok wenna masugat iti narugit a lansa, kartib, kutsilyo, kdpay.	Dagus a bugguan ti sugat ken aplayan ti kontra-bakterya.
	Sipilis, gonorya	Panagiyot iti naimpeksyunan	Liklikan.
Fungi	Kamanaw, kurad, alipunga (<i>athlete's foot</i>), impeksyon iti kuko	Panagbulod ken panagusar iti bado, pungan, medyas, sapatos ti agsakit	Liklikan ti panagbinnulod ken panagusar kadagitoy.
Parasitiko	Malaria	Kagat ti lamok nga <i>Aedes aegypti</i>	Paksyaten dagiti lamok.
	Amebiasis, ariet wenna igges iti bagis	Narugit a danum ken makan	Siguraduen a nadalus ti danum ken makan; mentinaren ti personal a kinadalus.
	Kuto, gaddil	Narugit a bagi	Mentinaren ti personal a kinadalus.

WEN

SAAN

Saan koma nga agtupra iti sadinnoman. Rumbeng a tumupra iti papel a maikabil iti lata nga adda kalub na santo puoran.

WEN

SAAN

Balakadan ti tao nga addaan sarot a kaluban na ti ngiwat no aguyek wenno agbaen.

siguraduen nga husto ti tomaren nga antibiotiko. Kasapulan pay a suroten ti husto a dosis ken agtultuloy a tomaren daytoy iti pito nga aldaw wenno nasurok pay tapno maisigurado a mapaksyat ti amin a bakteria. Adda met dagiti kasapulan a matomar iti innem a bulan inggana makatawen (kas ti antibiotiko para iti TB). No maliwayan ti panagtomar ken saan a makumpleto ti husto a dosis, uray pay kasla awanen ti marikna a sakit, agsublin to met laeng ti sakit ken nakarkaro pay, aglalo no ti bakteria ket maaddaan ti resistansya kontra iti antibiotiko.

Dagiti **fungi** ket babassit met laeng nga organismo a kasla mula. Kangrunaan a maimpeksyunan ti fungi dagiti saan a mangmenmentinar ti kinadalus ken sanitasyon, ken addaan nakapuy a resistansya. Maibilang ditoy dagiti sakit iti kudil kas ti kamanaw, alipunga (*athlete's foot*), ken impeksyon iti kuko. Maiyalis dagitoy babaen ti panagusar kadagiti bado wenno sapatos a naimpeksyunan. *Anti-fungal* ti pangagas kadagitoy (*ointment* ken sabon ti kadawyan, adda met ti tabletas) a mausar iti mabayag a panawen. Uray pay awanen ti makita a sintomas na, rumbeng nga agtultuloy nga usaren ti agas iti agarup maysa pay a bulan gapu ta nakapet dagitoy a sakit.

Dagiti **parasayt** ket organismo a mangmangan ti dara ken dadduma pay a sustansya iti uneg ti bagí ti tao. Nadumaduma ti kinadakkal ti parasayt. Adda dagiti babassit kas ti ameba

ken malaria. Adda met dagiti nakaat-atiddog kas ti *tapeworm* ken dadduma pay a klase iti aryet wenno igges iti bagis. Iti baet na ket dagiti kuto, *scabies*, ken *ascaris*.

Dagiti parasayt ket mapaksyat babaen kadagiti nadumaduma nga anti-parasitiko nga agas a kapadpada ti antibiotiko.

Dagiti makaalis a sakit ket nasaknap ditoy Pilipinas gapu iti agdama a kasasaad ti panagbiag ti masa nga anak ling-et. Gapu iti malnutrisyon, nababa ti resistansya ti umili kontra iti sakit. Pakaruen pay daytoy ti panangipaidam ti gubyrno kadagiti batayan a serbisyo a kasapulan ti masa. Daytoy ti gapu nga adu pay laeng a Pilipino ti matmatay iti TB numan pay napaksyat daytoyen a sakit kadagiti abante a pagilian kas ti US.

Dagiti Saan-a-makaalis a Sakit

Maibilang kadagiti saan-a-makaalis a sakit ti kanser, ulser, rayuma, goiter (*bekkak*), *allergy*, dagiti matawid iti puli kas ti angkit (*asthma*) ken diabetes, dagiti maala iti aksidente kas ti pannakapilay, dagiti pisikal a depekto wenno abnormalidad a maala bayat a maisiksikog (*congenital defect*), kdpay. Nadumaduma met ti remedyo dagitoy. Ti dadduma kadagitoy ket awan pay ti nadiskubre nga agas na.

Sakit ti Gimong

Adda ti maysa pay a sakit a sagsagrapien ti umili a Pilipino - ti malakolonyal ken malapyudal a sistema ti gimong. No saan a mapaksyat daytoy a bulok a sistema, agtultuloy ti rigat ken pannakagundaway tayo, ken di tayo magun-od ti pudno a nasalun-at a biag.

Bayat a lablabanan tayo dagiti sakit ti gimong babaen ti rebolusyon, kasapulan nga aywanan tayo met ti salun-at tayo. Isu a kasapulan a mangiwayat tayo ti kampanya para iti nasayaat a nutrisyon, imyunisasyon, kinadalus, ken sanitasyon. Iti kasta, adda pigsa tayo nga agrebolusyon ken gun-oden dagiti tarigagay ken namnamaen tayo a balligi.

Ti rebolusyonaryo a tignayan ket mabalin nga iyarig tayo a kasla maysa a balay. Kasapulan a mamentina ti kinadalus ken sanitasyon na. Kasapulan a dagiti agnanaed ditoy ket mabakunaan kontra kadagiti nadumaduma a sakit kas ti dogmatismo, empirismo, ken rebisyunismo. Kasapulan ti kumprehensibo a salun-at iti ideolohiya, pulitika, ken organisasyon. Aywanan tayo ti salun-at tayo iti amin a benneg tapno adda pigsa tayo nga iyabante ti dangadang! ☆

O BAYAN KO (O HOLY NIGHT)

G C G
 O Bayan ko, kay laong nilulupig
D G
 Kalayaan mo'y pinagkakait
C G
 Sa daigdig, imperyalistang ganid
D
 Unti-unti ay nangangalupig.
D7 G
 Manggagawa, magsasaka lumaban
D7 G
 Estudyante, makiisang hanay
Em D D7 Em
 Magkaisa, bandila iwagayway
G-D G-C G-D G
 Himagsikan, bayan ko, gumising ka
D G--C G D G
 At lumaban, lumaban, himagsikan.

Nabara a Kablaaw

*iti maika-31 nga anibersaryo ti
Partido Komunista ti Pilipinas.*

Manipud iti istap ti Dangadang

Kanta ni Manuel: Ang Pasko ay Sumabit

Am
1. Ang pasko ay sumabit
E
Tayo ay namimilipit
Sa hirap at pasakit
Am
Dahil sa gobyernong ganid
Nang si Erap ay mahirang
A *Dm*
Maraming kroni ang nagdiwang
Am
At ang bawat isa
E *Am*
Ay nagsamantala sa ating bayan.

G *C*
Bagong taon ay wala ring buhay
E *Am*
Kung sahod nati'y wala ring saysay
Dm *Am*
Tayo'y lumaban upang makamtan
B *E7*
natin ang dagdag na isangdaan.

2. Sobra-sobra na ang krisis
Sa buhay natin ay sumapit
Halos di mo na maisip
Presyo ng bilihan hanggang langit
At tayong manggagawa
Sahod nati'y di magkasya
Kaya't magbuhat ngayon
Hanggang sa isang taon
Tayo'y magwelga!

A *E*
Tayo na giliw magwelga na tayo
Wala na rin tayong tinapay at keso
D
Walang noche buena sa gabing ito
A *E* *A*
At bukas tanggal ka sa trabaho!

3. Ang pasko ay sumapit
Sa BHB ay makisanib
Himagsikan ay di piknik
Tunggalian ito ng uri
Nang ang Partido'y isilang
Abanteng taliba ng bayan
At ang bawat isa
Ay nagsipagbunyi at nagsigawan!

Bagong lipunan at kasarinlan
Kapag nalupig mga gahaman
Tayo'y magsikap upang makamtan
Ang pambansang demokrasya!